

10

2016
ročník 68

Foto archiv Městské knihovny Jirkov

TÉMA

Česká národní strategie
otevřeného přístupu

ROZHOVOR

s Mgr. Ivo Karešem o knihovních
službách 21. století

Národní portály
v éře digitálního věku

čtenář

M Ě S Í Č N Í K P R O K N I H O V N Y

9 177001 1232004 1 0

Cena 40 Kč

- 343** **TÉMA**
Česká národní strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím ♣ Jiří Kotouček
- 347** **ROZHOVOR s Mgr. Ivo Karešem**
„Nabízíme to, proč nás lidé vyhledávají a využívají...“
 ♣ Lenka Šimková
- 349** **Open source is awesome: Národní portály v éře digitálního věku** ♣ Petra Žabičková
- 351** **JAK NA TO**
Kde a jak hledat důvěryhodné informace z oblasti medicíny a zdravotnictví
 ♣ Dagmar Marušáková
- 355** **JAK SE DĚLÁ DOBRÁ DĚTSKÁ KNIHOVNA...**
Tišnovská knihovna je „cool“ ♣ Dagmar Kopřivová
- 356** **Jak to chodí v TEENU** ♣ Helena Orálková
- 357** **Neznámá kapitola z dějin české knihovnické legislativy**
 ♣ Karel Sosna
- 359** **ČESKÁ ČTENÁŘSKÁ REPUBLIKA:**
Vybrané fenomény – 4 Návraty ♣ Jiří Trávníček
- 361** **JEDENÁCTERO POHÁDEK O PUBLIC RELATIONS**
Pohádka osmá: O brandu ♣ Věra Ondříčková
- 363** **KNIHOVNÁM V MALÝCH OBCÍCH**
Obecní knihovna v Benešově nad Černou
 ♣ Daniela Wimmerová
- 365** **JAK NA TO**
Berounská akademie ♣ Iva Stluková
- 366** **RECENZE**
Smutně realistická pohádka o světě bílých a barevných
 ♣ Petr Nagy
- 368** **JAK SE BUDÍ KNIHOVNY**
Pohledem metodika: Knihovny a tržní mechanismus
 ♣ Hana Matějčková
- 369** **Památník písemnictví na Moravě: z výstav pro malé i velké** ♣ Miroslava Šudomová
- 370** **Nevidět neznamená nežít! FriendlyVox pro knihovny**
 ♣ Robert Štěrba
- 373** **VÁLKA WALKEROVÝCH ANEB JAK VYZRÁT NA LITERÁRNÍ WORKSHOPY**
Nejen talent ♣ Jiří W. Procházka, Klára Smolíková
- 376** **PSALO SE JINDE**
- 377** **LITERÁRNÍ VÝROČÍ Listopad**
- 378** **SYLVA ŠIMSOVÁ SE HLÁSÍ Z ANGLIE**
- 379** **ZE SVĚTA**
- 380** **NOVINKY Z FONDU KNIHOVNY KNIHOVNIČKÉ LITERATURY NÁRODNÍ KNIHOVNY ČR**

Středočeský kraj

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
 ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
 Šéfredaktorka: Mgr. Lenka Šimková
 Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
 Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):
 Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
 Tel.: 312 813 154 (Lenka Šimková)
 Tel.: 312 813 138 (Pavla Vlková)
 e-mail: ctenar@svkkl.cz; ctenar.vlkova@svkkl.cz;
 redakcectenare@centrum.cz

Redakční rada:

Ing. Jiří Mika (předseda), Mgr. Svatomíra Fojtová, PhDr. Ladislav Kurka, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Renáta Salátová, PhDr. Vladimíra Švorcová

Tisk: SERIFA, spol. s r. o., Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje A.L.L. production, s. r. o., Ve Žlábku 1800/77, Hala 7A, 193 00 Praha 9 – Horní Počernice, tel.: 234 092 811 (sekretariát), e-mail: info@predplatne.cz
 Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.; B. Weleminová – PERIODIKA.

Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994
 Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98
 Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojičíslo 60 Kč)

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
 Cena jednoho čísla 1,992 €, roční předplatné 22,575 € (dvojičíslo 2,656 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 10. 10. 2016.
 Nevýžádané rukopisy se nevracejí.

FROM THE CONTENTS

- ♣ TOPIC: Open access to research information – Czech national strategy Jiří Kotouček |343
- ♣ INTERVIEW with Mgr. Ivo Kareš, SDRUK (Czech Libraries Association) Services Section Chairman: “We offer what people seek us out and use us for...” Lenka Šimková |347
- ♣ Open source is awesome: National portals in the digital age Petra Žabičková |349
- ♣ HOW TO: Where and how to search for confidential information on medicine and the healthcare system Dagmar Marušáková |351
- ♣ HOW A GOOD CHILDREN’S LIBRARY IS MADE... Tišnov Library is “cool” Dagmar Kopřivová |355
- ♣ How it works in TEEN Helena Orálková |356
- ♣ Unknown chapter from the history of Czech library legislation Karel Sosna |357
- ♣ CZECH REPUBLIC OF READERS: Selected phenomena – 4 Returns Jiří Trávníček |359
- ♣ ELEVEN PUBLIC RELATIONS TALES: Eighth tale – On the brand Věra Ondříčková |361
- ♣ LIBRARIES IN SMALL MUNICIPALITIES: The municipal library in Benešov nad Černou Daniela Wimmerová |363
- ♣ HOW TO: Beroun Academy Iva Stluková |365
- ♣ REVIEW: A sadly realistic tale of the world of whites and coloureds Petr Nagy |366
- ♣ HOW LIBRARIES ARE BUILT: In terms of methodology – Libraries and the market mechanism Hana Matějčková |368
- ♣ Museum of Literature in Moravia: From exhibitions for old and young Miroslava Šudomová |369
- ♣ Not seeing does not mean not living! FriendlyVox for libraries Robert Štěrba |370
- ♣ WALKER’S WAR OR HOW TO OUTWIT LITERARY WORKSHOPS: Not only talent Jiří W. Procházka a Klára Smolíková |373
- ♣ REGULAR FEATURES

AUS DEM INHALT

- ♣ THEMA: Die tschechische Nationalstrategie des Zugangs an wissenschaftlichen Informationen Jiří Kotouček |343
- ♣ GESPRÄCH mit Mgr. Ivo Kareš, dem Vorsitzende der SDRUK Sektion für Dienste: „Wir bieten was Leute suchen und benutzen...“ Lenka Šimková |347
- ♣ Open source is awesome: Nationalportale in der Ära des Digitalzeitalters Petra Žabičková |349
- ♣ WIE DARAUF: Wo und wie kann man Informationen aus dem Gebiet der Medizin und des Gesundheitswesens aussuchen Dagmar Marušáková |351
- ♣ WIE MACHT MAN DIE GUTE KINDERBIBLIOTHEK... Die Bibliothek in Tišnov ist „cool“ Dagmar Kopřivová |355
- ♣ So funktioniert es in TEEN Helena Orálková |356
- ♣ Ein unbekanntes Kapitel aus der Geschichte der tschechischen Bibliotheklegislative Karel Sosna |357
- ♣ DIE TSCHECHISCHE LESEREPUBLIK: Ausgewählte Phänomene – 4 Rückkehr Jiří Trávníček |359
- ♣ ELF MÄRCHEN ÜBER PUBLIC RELATIONS: Das achte Märchen – Über die Marke Věra Ondříčková |361
- ♣ FÜR DIE BIBLIOTHEKEN IN KLEINEN DÖRFEN: Die Stadtbibliothek in Benešov nad Černou Daniela Wimmerová |363
- ♣ WIE DARAUF: Die Beroun Akademie Iva Stluková |365
- ♣ REZENSION: Ein traurig realistisches Märchen über die Welt der Weißen und Farbiger Petr Nagy |366
- ♣ WIE WECKT MAN BIBLIOTHEKEN: Aus dem Sicht eines Bibliothekars – Bibliotheken und Marktmechanismus Hana Matějčková |368
- ♣ Denkmal des nationalen Schrifttums in Mähren: Aus den Ausstellungen für Kleine und Erwachsene Miroslava Šudomová |369
- ♣ Wenn man nichts sieht, muss es nicht bedeuten, dass er nicht lebt! FriendlyVox für Bibliotheken Robert Štěrba |370
- ♣ DER WALKERKRIEG ODER WIE KANN MAN DEN LITERARISCHENWORKSHOPS BEIKOMMEN: Nicht nur das Talent Jiří W. Procházka a Klára Smolíková |373
- ♣ STÄNDIGE SPALTEN

1 Focení s oblíbenou knihou (str. 372) Foto Marek Garamszegi
 2 Jak to chodí v TEENU Knihovny Jiřího Mahena v Brně (str. 356) Foto archiv knihovny
 3 Chomutovské Deskohrátky (str. 362) Foto archiv knihovny
 4 Dobrodružství abecedy v Památníku písemnictví na Moravě (str. 369) Foto Miroslava Šudomová

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, v redakci se vždycky snažíme, abyste našli mezi články to osvědčené, na co se těšíte, a zároveň i něco nového. Někdy (jako třeba v tomto říjnovém čísle) se to podaří propojit v jediném článku – *Rozhovor* je rubrikou tradiční, nové je zaměření série rozhovorů na předsedy jednotlivých sekcí SDRUK. A začínáme tím pro knihovny i uživatele stěžejním – službami a rozhovorem s předsedou Sekce pro služby a ředitelem Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích Ivo Karešem. Ten předpokládá pokračování trendu přeměny knihoven na místa setkávání, sází na přemýšlivost a nápaditost knihovníků a budoucnosti knihoven se nebojí.

Pokud souhlasíme se známým biblickým sdělením, že vše má svůj čas, přijde nám dále při listování aktuálním číslem Čtenáře nejspíš na mysl, že nastal „čas přístupu k vědeckým informacím otvírat“ – otevřený přístup jako alternativu ke klasickému publikačnímu modelu a jeho prosazování v Evropě i u nás popisuje článek Jiřího Kotoučka v rubrice *Téma*. Následující příspěvek Petry Žabičkové přináší ohlednutí za brněnskou konferenci knihoven zemí Visegrádské čtyřky s podněty a inspirací z Finska pro přípravu Centrálního portálu knihoven.

Ráda bych upozornila také na článek Roberta Štěrby o projektu *FriendlyVox pro knihovny*. Projekt usnadňuje zřetelně znevýhodněným uživatelům využití služeb knihoven a zapojení do něj jistě stojí za úvahu. Svě příznivce si určitě našel i cyklus ukázek z připravované knihy Jiřího Trávníčka, tentokrát s podtitulem „Návraty“. Autor se zamýšlí nad tím, zda a proč některé knihy čteme opakovaně. Pro někoho ztráta času, pro jiného relaxace, uklidnění, rituál... Jak jste na tom vy?

Za všechny metodické články a články z praxe jsem vybrala ten o Berounské akademii – tříletém vzdělávacím cyklu pořádaném Městskou knihovnou v Berouně. Cyklus zaměřený na různé obory a vždy se vztahem k berounskému regionu byl opravdu „během na dlouhou trať“ a může se stát inspirací i pro další knihovny.

Hodně otevřenosti, dobrých nápadů a inspirace Vám za redakci přeje

Barla Okon!

● Národní technická knihovna v Praze pořádá 9. ročník **Konference o šedé literatuře a repozitářích**, jejímž prostřednictvím zajišťuje prezentaci informací z oblasti šedé literatury a Národního úložiště šedé literatury a podporuje odbornou diskusi o této problematice v České republice. Konference se uskuteční **19. října 2016** v Národní technické knihovně (Ballingův sál). Více informací včetně programu naleznete na webové stránce <http://nustl.techlib.cz/konference/9-rocnik-konference/>.

● Sekce veřejných knihoven SKIP zve na **III. workshop pro pracovníky metodických oddělení veřejných knihoven**, který se koná ve dnech **20. a 21. října 2016** v Kutné Hoře. Připravovaný workshop je organizován s myšlenkou profesně zaměřeného vzdělávání pracovníků metodických oddělení, jejichž činnost je hodně široká a zahrnuje mnoho oblastí. Třetí pracovní setkání bude zacíleno na právní aspekty práce, vzdělávání, prostor knihoven, standardy knihovnických služeb i podporu knihoven ze strany jejich zřizovatelů. Na tuto problematiku bude pohlíženo optikou úkolů metodiků pověřených i krajských knihoven. Více informací viz <http://workshop-pro-metodiky6.webnode.cz/>.

● Asociace knihoven vysokých škol ČR, Univerzita Karlova a Ústřední knihovna UK pořádají konferenci *Bibliotheca academica 2016*, letos na téma *Vysokoškolská knihovna: prostor pro inspiraci*. Akce se uskuteční **8. a 9. listopadu 2016** v prostorách hotelu Krystal Praha. Stránky konference jsou <http://www.akvs.cz/event/ba-2016/>.

NEUŠLO NÁM

● **Pedagogická knihovna J. A. Komenského** (oddělení Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského) zahájila v září provoz pro veřejnost **na nové adrese** – ve zrekonstruované budově v ulici Jeruzalémská 12, Praha 1. Slavnostní otevření knihovny proběhlo za přítomnosti ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Mgr. Kateřiny Valachové, Ph.D.

● **Nové prostory** má od září také **Městská knihovna Zubří**. Nachází se v Domě služeb v centru města a návštěvníkům a čtenářům nabízí moderní a bezbariérový prostor, který se oproti původnímu umístění knihovny téměř zdvojnásobil. Vybudování a vybavení nové knihovny stálo cca 5,5 milionu korun.

Česká národní strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím

Již před nějakou dobou začalo být zřejmé, že standardní model sdílení vědeckých informací prostřednictvím recenzovaných článků není dlouhodobě udržitelný. Články jsou v klasickém publikačním modelu otisknuty po proběhnuvším recenzním řízení v periodiku, které je čtenářům dostupné za pravidelný poplatek ve formě předplatného. Situace se dostala do bodu, kdy většinu významných periodik ovládá několik málo společností, které mohou ceny předplatného stále navyšovat. Vysoké školy a veřejné výzkumné instituce, pro které je přístup k aktuálnímu vědeckému poznání zásadní, jsou nuceny zvyšující se prostředky vynakládat, aby zajistily svým výzkumníkům kontakt s aktuálním poznáním. Kdo není předplatitelem, má velmi ztížený přístup k informacím.

Pro řadu institucí začaly zvyšující se náklady znamenat velké obtíže.¹ Odpověď určité části vědecké veřejnosti, která nebyla ochotna vynakládat přemrštěné finanční částky na předplatné, dokonce spočívala v protiprávním jednání. Objevily se případy uveřejňování velkého množství vědeckých článků, které byly dostupné zdarma ke stažení, čímž došlo k porušování práv výše zmíněných vlastníků velkých periodik. Nejznámější je webová služba Sci-Hub, kterou založila kazašská vědkyně Alexandra Elbakyan jako výraz odporu proti vysokým platbám za vědecké články.² Služba obsahující desítky milionů článků čelí žalobě ze strany společnosti Elsevier, jednoho z největších vydavatelů vědeckých časopisů, která dosáhla zrušení její původní domény *sci-hub.org*.

ZÁKLADY OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM

Výše nastíněná situace je problematická především z toho důvodu, že většina vědecké literatury je založena na výsledcích výzkumu, který je financován z veřejných prostředků. Vědci jsou veřejností placeni za provádění výzkumu a vytváření publikací o jeho výsledcích. Stejná veřejnost následně hradí vysoké platby za předplatné, aby vědcům umožnila seznámit se s pracemi jejich kolegů, které ke své práci potřebují. Z této situace profitují jen velcí vydavatelé.

Počátkem tisíciletí se proti tomuto systému postavilo hnutí vědců a knihovníků, které přišlo s alternativním publikačním modelem. Vzhledem k rozvoji informačních technologií, se kterým ruku v ruce kráčí mnohem jednodušší šíření informací, se rozhodli definovat nový model vědeckého publikování, který nazvali otevřený přístup (také „open access“ nebo „OA“). Hnutí bylo formováno postupně třemi významnými dokumenty. Jedná se o *Budapeštskou iniciativu otevřeného přístupu* (2002), *Prohlášení o otevřeném přístupu z Bethesdy* (2003) a konečně *Berlínskou deklaraci otevřeného přístupu* (2003).

● 1 Odpor proti neustálému zvyšování ceny předplatného se ozýval i z nejvýznamnějších univerzit. Viz <https://www.theguardian.com/science/2012/apr/24/harvard-university-journal-publishers-prices>
● 2 Více viz <http://bigthink.com/neurobankers/a-pirate-bay-for-science>

Poskytování otevřeného přístupu k vědeckým článkům je možné provádět ve dvou formách: první je tzv. zelená cesta, druhou tzv. cesta zlatá. Vzhledem ke skutečnosti, že kvalita článků vybraných do časopisů je kontrolována v průběhu recenzního řízení, nemohly být časopisy z procesu publikování zcela vyčleněny. Zelená cesta (nebo autoarchivace) spočívá v uložení a bezplatném zpřístupnění článku prostřednictvím online repozitáře široké veřejnosti. Zlatá cesta pak využívá přímo tzv. otevřených časopisů, tedy takových, které články publikují v podobě, která je široké veřejnosti dostupná zdarma prostřednictvím internetu.

POLITICKÁ A PRÁVNÍ VÝCHODISKA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU K VĚDECKÝM INFORMACÍM V EU A ČR

Změny týkající se šíření vědeckých informací zaznamenala nedlouho po vyhlášení Berlínské deklarace i Evropská komise (také „EK“). Již v roce 2004 zahájila studii zabývající se efektivním publikačním systémem v evropském výzkumu. Otevřený oběh znalostí se stal jednou z pěti priorit Evropského výzkumného prostoru. Otevřený přístup k vědeckým informacím je rovněž jedním ze základních prvků odpovědného výzkumu, na nějž je kladen důraz v rámcovém programu *Horizont 2020*, a stal se nedílnou součástí zásadních strategických dokumentů EU, mezi které patří především:

- dokument *Digitální agenda pro Evropu*³, který definuje politiku otevřených dat, pokrývající celý rozsah informací, jež jsou veřejnými organizacemi v EU vytvářeny, shromažďovány a financovány;
- dokument *Výzkum a inovace jako zdroje obnoveného růstu*⁴ – definuje evropskou politiku a programy EU pro výzkum a inovace;
- *Sdělení EK Posílené partnerství Evropského výzkumného prostoru pro excelenci a růst*⁵ – definuje evropský výzkumný prostor (ERA) jako jednotný výzkumný prostor otevřený světu, založený na vnitřním trhu s volným pohybem výzkumných pracovníků, vědeckých znalostí a technologií. Jednou z předpokládaných klíčových priorit k dosažení tohoto cíle je otevřený přístup k vědeckým informacím.

Principy těchto politických dokumentů jsou přesněji definovány ve sdělení Evropské komise *Cesta za lepším přístupem k vědeckým informacím: Jak zvýšit přínosy veřejných investic do výzkumu*⁶.

Zásadním dokumentem se pro členské státy EU stalo *Doporučení Komise ze dne 17. července 2012 o přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování*⁷. EK doporučila členským státům vytvoření národních politik, které by měly podporovat a prosazovat otevřený přístup k vědeckým publikacím a výzkumným datům z výzkumu financovaného z veřejných prostředků. Tyto národní politiky by měly vést k požadavkům otevřeného přístupu poskytovateli finanční podpory na výzkum i v samotných výzkumných organizacích.

V *Doporučení* se uvádí, že otevřený přístup k vědeckým publikacím by se měl rovněž stát obecnou zásadou projektů financovaných rámcovými programy EU pro oblast výzkumu⁸. Otevřený přístup je plně zakotven v programu *Horizont 2020* („H2020“) a je popsán v *Nařízení o zavedení H2020*⁹ a modelových grantových dohodách.

Na aktivity EK reagovala na české národní úrovni Rada pro výzkum, vývoj a inovace (také „RVVI“), která na svém 291. zasedání dne 28. února 2014 přijala doporučení *Otevřený přístup*

- 3 Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52010DC0245>
- 4 Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52014DC0339>
- 5 Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52012DC0392&qid=1412680945952>
- 6 Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:52012DC0401>
- 7 Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32012H0417>
- 8 Kromě jiného také na základě zkušeností s realizací pilotního projektu otevřeného přístupu v 7. RP, *Open Access Pilot in FP7*, http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/open-access-pilot_en.pdf
- 9 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1291/2013 (ze dne 11. prosince 2013), http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/legal_basis/fp/h2020-eu-establact_cs.pdf

(*Open Access*) k publikovaným výsledkům výzkumu financovaného z veřejných zdrojů v ČR („OA Doporučení v ČR“)¹⁰. Jeho součástí jsou požadavky týkající se:

- přijetí české národní strategie otevřeného přístupu;
- podpory národní strategie otevřeného přístupu ze strany poskytovatelů finanční podpory v oblasti výzkumu a vývoje; poskytovatelé navíc mají ve svých programech podpory otevřený přístup vyžadovat;
- přijímání institucionálních politik otevřeného přístupu výzkumnými organizacemi včetně podpory budování institucionálních repozitářů, zabývání se výzkumnými daty a podpory vlastních výzkumných pracovníků ke zveřejňování výsledků jejich výzkumu v otevřených časopisech nebo repozitářích.

Aktivity související s prosazováním iniciativy otevřené vědy – Open Science – se staly jednou z priorit nizozemské předsednické konference Open Science, která se konala v dubnu 2016. Výstupem konference je dokument nazvaný *Amsterdam Call for Action on Open Science*¹¹, který obsahuje konkrétní aktivity, jež by měly vést k prosazování větší otevřenosti vědy. Konkrétní závazky pak byly formulovány Radou pro konkurenceschopnost na jejím zasedání v květnu 2016.¹²

PRAVIDLA RÁMCOVÉHO PROGRAMU HORIZONT 2020 TÝKAJÍCÍ SE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU

Jedním z nejdůležitějších kroků, které pro podporu otevřeného přístupu učinila EK, byla implementace otevřeného přístupu do pravidel rámcového programu H2020, což je nejvýznamnější program financující vědu na území EU. Pravidla jsou zakotvena v modelové grantové dohodě pro výzkumné a inovační projekty¹³. Pro přípravu národních strategií OA je účelné využít těchto pravidel, ohledně kterých již panuje široký konsenzus. Navíc bude pro příjemce podpory i samotné vědce mnohem jednodušší řídit se stejnými povinnostmi ve vztahu k národním i mezinárodním grantům.

Povinnost aplikovat režim otevřeného přístupu se týká vědeckých recenzovaných článků pojednávajících o výsledcích projektu financovaného z prostředků programu H2020. Pravidla umožňují aplikovat zlatou i zelenou cestu otevřeného přístupu. Příjemce je vždy povinen článek ve verzi po recenzním řízení uložit do online repozitáře podle vlastního výběru. V případě, že se rozhodl pro zelenou cestu otevřeného přístupu, může být zpřístupnění článku veřejnosti z repozitáře odloženo o šest měsíců, respektive 12 měsíců v případě humanitních a společenských věd, pokud to požaduje vydavatel. V případě, že se rozhodl pro zlatou cestu, musí být článek z repozitáře zpřístupněn v době publikace. Další povinností je vyplnění metadat, aby mohl být článek snadno dohledatelný a spojitelný s projektem. Důležité je, že poplatky za publikaci v otevřených časopisech (také „Article processing charges“ nebo „APC“) jsou uznatelnými náklady.

K výzkumným datům se vztahuje další oblast pravidel programu H2020. Byl zaveden pilotní program otevřeného přístupu k výzkumným datům. Řešitelé projektů, které jsou do něj začleněny, mají povinnost zpracovat a zpřístupnit v repozitáři veškerá výzkumná data související s projektem. Z tohoto pravidla je nicméně možné se vyvázat na základě množství důvodů – jde například o možný zásah do osobních údajů, duševního vlastnictví apod. V roce 2017 bude pilotní program rozšířen na všechny projekty H2020.¹⁴ Cílem je zároveň zlepšit management výzkumných dat, proto jsou účastníci pilotního programu povinni vypracovávat tzv. data management plan, v němž přesně popíšu data, která v projektu vznikají, a jak s nimi bude nakládáno.

- 10 Dostupné z: <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=708836>
- 11 Dostupné z: <http://english.eu2016.nl/documents/reports/2016/04/04/amsterdam-call-for-action-on-open-science>
- 12 Viz <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/compet/2016/05/26-27/>
- 13 Dostupné z: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/mga/gga/h2020-mga-gga-multi_en.pdf
- 14 Viz http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-data-mgt_en.pdf

Přes výše nastíněný rozvoj otevřeného přístupu k vědeckým informacím v evropském výzkumném prostoru jeho adaptace v ČR dosud příliš nepokročila. Přestože se řada institucí přihlásila k Berlínské deklaraci, jen velmi málo z nich zavedlo vlastní institucionální politiku otevřeného přístupu. Univerzity využívají své repozitáře především k ukládání závěrečných prací studentů. Pokusy některých institucí zavést povinnost zpřístupňovat články v režimu otevřeného přístupu pro odpor vědců zkrachovaly. Některé instituce (např. Vysoká škola chemicko-technologická) však disponují vlastním fondem, ze kterého podporují publikování v režimu OA.

Jedním z důvodů, proč o tuto problematiku nebyl dosud na českých vysokých školách a výzkumných institucích velký zájem, je velké množství národních grantů. Žádný z poskytovatelů (TA ČR, GA ČR, některá ministerstva) nepožaduje po příjemcích, aby publikace uveřejňovali v režimu OA. Čeští vědci se o otevřený přístup začali více zajímat až s příchodem programu H2020, kdy se někteří aktéři museli s novými pravidly vypořádat.

K jen malému posunu došlo přesto, že RVVI schválila výše nastíněný materiál, který obsahoval jasné požadavky ve vztahu k národním poskytovatelům podpory i jejím příjemcům na implementaci předemných ustanovení. Bohužel z důvodu obměny vlády ČR a členů RVVI již nebyla v nově obsazeném sboru vůle se problematikou otevřeného přístupu zabývat. Na základě *Doporučení Komise ze dne 17. července 2012 o přístupu k vědeckým informacím a jejich uchování* byly ovšem národní strategie otevřeného přístupu přijaty v několika státech EU, které jsou s ČR v mnoha ohledech srovnatelné (naposledy Slovinsko či Litva).

Na konci roku 2015 svolal národní referenční bod pro otevřený přístup, kterým je jmenována JUDr. Jana Kratěnová z Technologického centra Akademie věd ČR, skupinu odborníků na danou problematiku. Do panelu byli přizváni především specialisté zodpovědní za OA v českých vědeckých institucích. Přítomní se dohodli, že se pokusí situaci řešit vytvořením návrhu národní strategie otevřeného přístupu pro ČR v koordinaci se zástupci Úřadu vlády a MŠMT. V průběhu jara 2016 byl vypracován závěrečný návrh. Po úpravách, kterými dokument projde v interním připomínkovém řízení, bude poskytnut k připomínkám veřejnosti. V červnu 2016 byl navíc vládou schválen *Akční plán Partnerství pro otevřené vládnutí na období let 2016 až 2018*¹⁵, který obsahuje závazek vytvoření národní strategie pro OA na léta 2017–2020.

Česká národní strategie otevřeného přístupu k vědeckým informacím bude obsahovat základní pravidla, jimiž by se měly dotčené instituce (poskytovatelé a příjemci podpory ve vědě a výzkumu) řídit. Základem pro jejich vypracování se stala především pravidla rámcového programu H2020, která byla výše popsána, a národní strategie některých dalších států EU, které již úspěšně povinnosti týkající se OA implementovaly. Příjemcům podpory bude umožněno využívat jak zelené, tak zlaté cesty otevřeného přístupu k vědeckým publikacím. Náklady na otevřený přístup budou v rámci projektu uznatelné. Širší debatu vedla pracovní skupina nad omezením podpory hybridních časopisů, tedy takových, které jsou nabízeny za předplatné, ale umožňují i publikaci článků v režimu OA za uhrazení poplatku. Jejich služba je tak vlastně placena dvakrát.

Další téma, se kterým se bude muset dokument vypořádat, se týká výzkumných dat. Na řešení situace prozatím nepanovala shoda. Bude nutné zvážit, zda i v českých podmínkách zavádět pilotní program podobný H2020 a které obory do něj zařadit. Problémem je především neexistující infrastruktura a finanční a časová náročnost zpracovávání výzkumných dat. Objevilo se nicméně několik požadavků na propojení otevřených vědeckých informací v repozitářích s informačním systémem VaVaI, který by v budoucnu mohl automaticky informace o člancích a výzkumných datech sbírat. Je nutné vyřešit otázku, jakým způsobem by mohlo být nedodržení povinností sank-

¹⁵ Viz <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-prijala-akcni-plan-ceske-republiky-partnerstvi-pro-otevrene-vladnuti-na-obdobi-let-2016-az-2018-146123/>

cionováno. Variantou, která se nabízí při pohledu na západ od našich hranic, je nezohledňovat články mimo režim otevřeného přístupu v hodnocení vědecké instituce.

I přes přetrvávající nejasnosti je možné vyslovit naději, že ČR bude mít brzy připravenou vlastní strategii otevřeného přístupu k vědeckým informacím, která bude vyhovovat požadavkům EK a zařadí nás po bok dalších členských zemí EU, které již otevřený přístup úspěšně požadují. Fungující česká strategie také velmi usnadní vědeckým institucím vyjednávání podmínek s velkými vydavateli vědeckých časopisů.

ROZHOVOR

s Mgr. IVO KAREŠEM,
předsedou Sekce pro služby SDRUK ČR

„Nabízíme to, proč nás lidé vyhledávají a využívají...“

Plánovaná série rozhovorů s předsedy jednotlivých sekcí Sdružení knihoven ČR právě začíná! Redakce *Čtenáře* vyzpovídala v prvním rozhovoru předsedu Sekce pro služby, a ředitele Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, Ivo Kareše. V deseti otázkách a odpovědích jsme se společně snažili přijít na kloub knihovním službám v 21. století.

→ **Nedá mi na úvod našeho povídání nevzpomenout na jeden starší výrok Martina Svobody, ředitele NTK, o tom, že knihovnictví není věda, ale především služba... Co myslíte vy?**

Vidím to úplně stejně, vždyť v čem jiném by smysl knihovnictví měl být? Knihovny jsou tu pro lidi, bez čtenářů budeme zbyteční – a pokud u nás nenajdou to, o co mají zájem, rychleji, levněji, jednodušeji... než jinde, knihovny zaniknou. To bychom měli mít v dnešní době, kdy je díky elektronickým médiím konkurence v poskytování informačních služeb obrovská, stále na paměti. Ta věda, a nejen knihovnická, nám v tom ale samozřejmě může hodně pomoci.

→ **Z pohledu knihovníka: kde vidíte silné a slabé stránky knihovních služeb v České republice?**

Bylo by asi nošením dříví do lesa opakovat to, co bylo přesně popsáno v Konceptu rozvoje knihoven. Určitě bych zdůraznil dostupnost služeb díky unikátně rozsáhlé síti knihoven. A slabé

stránky? Stále máme co dohánět především v propagaci a marketingu knihoven. Jsme-li v konkurenčním prostředí, musíme umět kvalitní služby nejen poskytovat, ale také je úspěšně nabízet, bojovat o čtenáře jako o zákazníka. Rád bych citoval Zuzanu Helínsky, autoritu na téma marketingu v knihovnách, při jednom z jejích seminářů: „Nestačí jen snášet zlatá vejce, je třeba o nich i kdákat!“

Nesmírně důležité je budování povědomí o knihovnách a hodnotě jejich služeb i ve spolupráci se sdělovacími prostředky a poučenými novináři. Jen pro ilustraci, i když za to knihovníci nemohli, ale zamrzelo to: V červenci letošního roku určitě řada z nás zaznamenala převzatý článek *New York Times* o výše zmíněné unikátní knihovní síti v České republice. Velký český zpravodajský server zprávu přinesl s podtitulkem, že ale knihovnu navštěvuje jen každý pátý Čech (původní článek toto vůbec neřešil). Jak víme, to „jen“ je velice relativní, ale praktický důsledek

byl hned viditelný v diskusi pod článkem. Místo radosti nad tím, že si našich knihoven všimli v Americe, řešili diskutující, že by se knihovny měly zrušit, protože do nich nikdo nechodí. Zmarovaná šance...

→ A co z pohledu uživatele? Dokáže se vlastně ředitel knihovny podívat na služby knihoven s určitým odstupem a nezaújatě?

To je dobrá otázka! Měl bych, snažím se, ale je to těžké. Ptám se kamarádů a známých, abych ten vnější pohled získal. Někdy jsem pak potěšený, někdy pohled zvenku zamrzí, ale často je inspirující. A je samozřejmě nutné se aktivně ptát i přímo našich uživatelů.

→ Inspirace při zavádění nových služeb k nám přichází často ze zahraničí. Jaké trendy se podle vás v následujícím – dejme tomu – deseti-letí prosadí?

Prognózy jsou vždy trochu věštění z křišťálové koule, ale zkusím to: Určitě bude pokračovat trend přeměny knihoven z míst „pouhých“ půjčoven a studoven na místa setkávání. Právě poskytování kulturně-sociálních služeb a příležitostí znamená pro knihovny šanci na udržení a rozšíření klientely v době, kdy ztratily monopol na informační zdroje. Nicméně na klasické služby by neměly nikdy rezignovat, bez nich by zmizel hlavní účel jejich existence. Bude velice těžké se prosadit a přesvědčit potenciální uživatele, že právě služby a informace z knihoven jsou kvalitnější a relevantnější než třeba ty volně přístupné na internetu. Tohle ale nezvládnou knihovny samy, bude záviset na atmosféře ve společnosti a zejména kvalitě vzdělávací soustavy. Bez popřívky nebude mít smysl ani nabídka. Ale aby to nevyznělo pesimisticky – jsem přesvědčený, že knihovny svůj význam neztratí.

→ Co u nás naopak pravděpodobně nepadne na úrodnou půdu?

Tipnul bych si, že se neprosadí 24 hodin denně otevřené knihovny, fungující ve velké části provozní doby bez personálu – tak, jak se začaly objevovat ve Skandinávii. Myslím, že tohle není věc kompatibilní s naším prostředím.

→ Chybí vám osobně citelně nějaká služba? A ze které máte největší radost?

Nemyslím si, že by v českých knihovnách vysloveně chyběla nějaká zásadní služba. Nabízíme to, proč nás lidé vyhledávají a využívají. Knihovnice a knihovníci stále prokazují, že umí reagovat na změny, které doba přináší. Dokazuje to třeba úroveň služeb poskytovaných online. To, co někdy chybí, souvisí se službami v naší zemi obecně. Kvalitu služeb neovlivňuje jen šíře nabídky, technické vybavení..., ale také ochota, vstřícnost, úsměv.

Pořád mi dělá radost půjčování e-knih v knihovnách. To je právě ta služba, která – myslím – velice chyběla, a reálně hrozilo, že knihovněm ujede vlak. Stále více čtenářů využívá a preferuje knihy v této podobě a je důležité, že jim knihovny vycházejí vstříc a umožňují legální půjčení e-knih za podobných podmínek jako knih papírových. Čtenář nemusí vědět, že právní podstata těchto výpůjček je poněkud jiná. Vidí, že knihovna i tuto službu poskytovat umí, a je to další důvod k tomu, aby pro něj knihovna byla zajímavá.

→ Sekce pro služby SDRUK se snaží řešit právě aktuální a živé problémy z praxe knihoven. Jak se to nejmladší sekci daří?

Sekce pro služby je sice nejmladší, ale nezačínala na zelené louce, ve své činnosti nutně a ráda navazuje na Komisi pro služby při NK ČR. Do práce v sekci se snažíme zapojit i knihovny, které nejsou členy SDRUK, na jednání pravidelně zveme zástupce městských knihoven a ta setkávání jsou podle reakcí přínosná pro všechny zúčastněné. Scházíme se již (nebo teprve) třetím rokem, vždy na jaře a na podzim.

→ Co považujete v současnosti za nejaktuálnější problematiku?

Těch témat je celá řada, naposledy jsme se věnovali online platbám, což je problematika aktuální i v souvislosti s přípravou spuštění Centrálního portálu knihoven. S velkým ohlasem se před časem setkala například jednání věnované výše zmíněnému marketingu služeb, bylo vidět, že toto téma je skutečně vnímáno jako důležité a že řada knihoven má na tomto poli co nabídnout. Je tu ale jedno téma tradiční a dědičné, na našich jednáních zatím nejvíce frekventované: meziknihovní výpůjční služby obecně a poplatky za ně speciálně. Kolumbovo vejce nebo kvadratura kruhu? Uvidíme...

→ Služby jsou také pravidelným tématem na konferenci *Knihovny současnosti*, jejíž další ročník je za námi. Schází se stále dost zajímavých podnětů a přednášejících?

Schází – a věřím, že tomu tak bude i do budoucna. Bylo to dobře vidět třeba na loňském bloku věnovaném netradičním a netradičně pojatým službám. Byla radost vybírat z množství nápadů, přednášející jsme opravdu nemuseli přesvědčovat, aby se o zkušenosti podělili, a posluchačů byl plný sál. Myslím, že se to dá zobecnit i do mimokonferenční každodenní praxe: Je hod-

ně kolegyně a kolegů, kteří přemýšlejí, jak knihovní služby měnit a vylepšovat. Takže se budoucnosti nebojím.

→ Trochu oklikou jsme se dostali opět k lidskému faktoru služeb. Máte nějaký závěrečný tip „jak hořet, ale nevyhořet“?

Umět vypnout. A můj osobní recept? Relaxace na kole, při cyklistice se krásně čistí hlava.

Děkuji za rozhovor.

Ptala se LENKA ŠIMKOVÁ

Open source is awesome: Národní portály v éře digitálního věku

Ve dnech 31. 5.–1. 6. se v Brně uskutečnil již 6. ročník konference knihoven zemí Visegrádské čtyřky s názvem *Knihovny v zemích V4+ v nástrahách digitálního věku*, kterou pod záštitou Ministerstva kultury ČR pořádala Moravská zemská knihovna v Brně a která byla spolufinancována Mezinárodním visegrádským fondem. Hlavními tématy konference byly národní koncepce knihoven V4, právní aspekty digitalizace, povolání profesionálního knihovníka a národní portály.

• Visegrad Fund

Blok věnovaný národním portálům, tedy nástrojům, které umožňují přístup k národnímu kulturnímu dědictví, zahájili přednáškou finští odborníci Erkki Tolonen a Ere Maijala, kteří představili okolnosti vzniku a fungování portálu Finna. Návštěva kolegů z Finska, jejich přednáška a workshop pro vývojáře Centrálního portálu knihoven přinesly řadu poznatků, podnětů a inspirací, o které bychom se se čtenáři *Čtenáře* rádi podělili.

Portál Finna

Národní finský portál Finna (www.finna.fi) byl vybudován na základě potřeby jednotného vy-

Finští kolegové hovoří o portálu Finna

hledávacího rozhraní pro data z digitálních knihoven a dokumenty nacházející se nejen ve finských knihovnách, ale také v tamních muzeích a archivech.

Podobně jako v českých knihovnách začala cesta k finálnímu řešení portálu náročnými analýzami a definováním funkčních a technických požadavků, jejichž obdobu známe z podkladů vzniklých na půdě českých pracovních skupin pro návrh Centrálního portálu knihoven (CPK). Jedná se především o požadavky na:

- discovery řešení, které dokáže nahradit stávající OPACy jednotlivých zapojených institucí,
- řešení dostatečně rozšiřitelné a škálovatelné, které zvládne zpracovat až 100 milionů záznamů a desítky zapojených institucí,

- možnost připojení centrálního indexu,
- různé formáty metadat,
- řešení použitelné jak pro národní centrální řešení, tak pro menší podmnožiny dat.

Veřejnou soutěž ve Finsku nejprve vyhrálo komerční řešení, které prošlo náročným evaluačním procesem až do fáze pilotního provozu. Ten byl přerušen v lednu 2012, když se ukázalo, že hotové komerční řešení v danou chvíli nedokáže dostatečně uspokojit vysoké nároky a potřeby. Největší překážky reálného nasazení spočívaly:

- ve sklizení, deduplikaci a indexaci dat, a to především v oblasti paralelizace jednotlivých procesů při velkých objemech dat,
- v nedostatečných možnostech úprav zobrazení záznamů,
- v nutnosti mapovat veškerá metadata do interního formátu komerčního řešení,
- v nedostatečné podpoře napojení na knihovní služby několika různých knihovních systémů,
- v chybějící podpoře pro prezentaci výsledků vyhledávání jak všech dat dohromady, tak různých podmnožin (řezů),
- v potížích s finštinou při indexování a vyhledávání,
- v nedostatečné responzivité uživatelského rozhraní.

Výsledkem nebylo přehodnocení vlastních požadavků, ale rozhodnutí, že nákup komerčního řešení bude nahrazen vývojem vlastními silami na bázi open source produktu. Na základě další analýzy a testů byl z tehdy dostupných možností vybrán systém VuFind.

Finská přednáška a workshop pro vývojáře CPK

Zvaná přednáška *From headache to open source* byla velmi podnětná a inspirativní. Její zaměření se pohybovalo na hranici mezi manažerským pohledem, stručnými technickými informacemi a těžce získanými zkušenostmi, takže byla přínosná v podstatě pro všechny účastníky konference. Od jednotlivých milníků vývoje portálu se autoři dostali až k hlavním výzvám celého projektu.

Workshop uspořádaný pro vývojáře CPK byl také velmi užitečný. Tématy workshopu byly

jak koncepční otázky a plány budoucího směrování vývoje, tak zkušenosti z nejpálčivějších témat, která vývoj discovery řešení doprovázejí. Namátkou můžeme zmínit otázky:

- deduplikací, kvality vstupních metadat,
- indexace, stability fulltextového enginu Solr a možnosti jeho škálovatelnosti,
- míry přizpůsobování vlastního řešení oproti oficiální distribuci VuFindu,
- možností a způsobů zapojení centrálního indexu zahraničních zdrojů do portálu.

Vliv finského řešení na podobu portálu Knihovny.cz

Velkým tématem workshopu byla funkcionalita Finny v podobě tzv. řezů, resp. pohledů. Jde o podmnožiny dat, které mají oproti společnému národnímu pohledu vlastní webové rozhraní a umožňují tak samostatnou prezentaci těchto dat. Finna v současnosti nabízí například pohled na veřejné knihovny na adrese <https://vaski.finna.fi/> nebo pohled omezující se na přístup ke sbírce starých fotografií na adrese <https://lasipalatsi.finna.fi/> a další.

Požadavky na možnosti takových řezů, resp. pohledů na data se v české praxi objevují již od počátku analýz a příprav CPK. Finské řešení těchto řezů je založeno na dvou aspektech:

- Jedná se o způsob výběru dat a práce s nimi jako takové, což je řešení, kterým se můžeme inspirovat.
- Dále jde o softwarovou nástavbu a rozhraní k úpravě a správě těchto řezů v podobě administrativního rozhraní nad konfiguracemi VuFindu. Toto řešení bohužel stále není volně dostupné a jeho zpřístupnění v podobě zdrojového kódu se nedá v nejbližší době očekávat, protože je příliš specifické a vyžadovalo by řadu úprav, než by mohlo být nabídnuto mimo portál Finna.

Otázka využití řezů pak přináší ještě otázku míry přizpůsobení a individualizace jednotlivých řezů oproti společnému národnímu pohledu. Cenné zkušenosti kolegů říkají, že modifikace by rozhodně neměly měnit charakter celého portálu a uživatelská zkušenost s jednotlivými řezy a národním pohledem by měla zůstat co možná nejkonzistentnější.

Nejtypičtější možností využití takových řezů v praxi portálu Knihovny.cz jsou prezentace jednotlivých institucí nebo oborové brány, o jejichž problematice se diskutovalo v červnovém čísle časopisu *Čtenář*.

Finna měla významný vliv na podobu Centrálního portálu knihoven (byť nelze opomenout

ani například švýcarský portál Swissbib). Open source znamená nejen možnost znovu využít již odvedené práce někoho jiného, ale také přispívat vlastními silami ke společnému dílu, které mohou využít jiní. Rádi bychom proto na závěr citovali Era Maijala: „Open source is awesome.“

PETRA ŽABIČKOVÁ petra.zabickova@mzk.cz

JAK NA TO

DAGMAR MARUŠÁKOVÁ dagmar.marusakova@kfbz.cz

Kde a jak hledat důvěryhodné informace z oblasti medicíny a zdravotnictví

V loňském roce se v Krajské knihovně Františka Bartoše ve Zlíně konal kurz *Zdraví na internetu s podnázvem Kde a jak hledat důvěryhodné informace o zdraví*. Byl realizován s podporou Ministerstva kultury ČR z dotačního programu VISK 2 – Mimoškolní vzdělávání knihovníků a byl určen pro knihovníky Zlínského kraje. Kurz představil volně dostupné informační zdroje z oblasti zdravotnictví, lékařství a ošetrovatelství. Účastníci se formou praktických ukázek seznámili s vyhledáváním v databázích a portálech Medvik, Bibliographia medica Českoslovacca, PubMed. Dále se dozvěděli o nabídce služeb Národní lékařské knihovny v Praze, tezauru MeSH, volně dostupných elektronických časopisech, zdravotnické statistice a legislativě. V návaznosti na tento kurz vznikl také následující článek, který nabízí informace dalším zájemcům o danou problematiku.

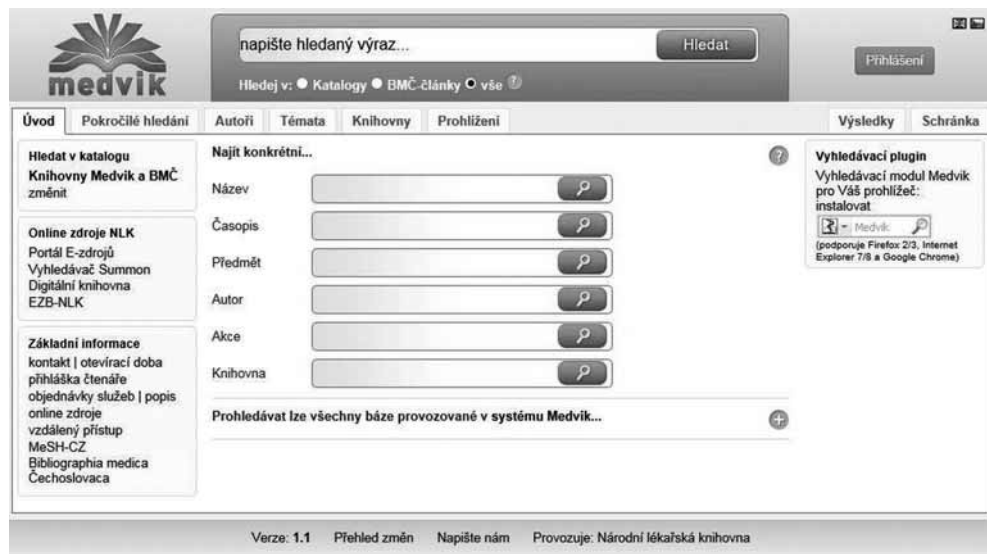
Když mě oslovila kolegyně, která v naší knihovně organizuje vzdělávání, zda bych nechtěla připravit pro knihovníky kurz o vyhledávání zdravotnických informací, řekla jsem si, že tak alespoň využiji své znalosti z předchozího působení v odborné lékařské knihovně. Zvláště když jsem se při práci se čtenáři v oddělení pro dospělé v Krajské knihovně setkala s mnoha dotazy z této oblasti – a to jak ze strany studentů při psaní středoškolských a vysokoškolských prací, tak ze strany běžných čtenářů-laiků. Informační zdroje, které jsem v kurzu představila, jsou volně dostupné a nabízí skutečně kvalitní a relevantní odborné informace. Cenné jsou především pro rešeršéry, ale využije je každý knihovník v knihovně veřejného typu.

Bibliographia medica Českoslovacca

Základním informačním zdrojem, kterému jsem se v kurzu věnovala nejvíce, je Bibliographia medica Českoslovacca (dále jen BMČ). Je to národní

registrující bibliografie, která v odvětví lékařství (biomedicíny) a zdravotnictví zachycuje od roku 1947 veškeré odborné písemnictví vydávané na území České republiky a práce českých autorů vydané v zahraničí. Do roku 2000 byla její součástí i lékařská literatura vycházející na Slovensku. Zpracovává ji Národní lékařská knihovna v Praze (dále jen NLK) a je vydávána na DVD Bibliomedica nebo je online přístupná v portálu Medvik. V počítačové podobě jsou zpracovány roky 1951–1956, 1958, 1961–1964, 1967 až do současnosti, ostatní ročníky jsou v knižní podobě. NLK postupně pracuje na jejich převodu do elektronické podoby.¹ V současné době je v elektronické podobě cca 855 000 záznamů.²

Většina záznamů v BMČ je indexována podle tezauru Medical Subject Headings (MeSH), abstrakty se neindexují. Americký tezaurus MeSH je slovník určený pro zpracování, pořádání a vyhledávání biomedicínských informací. Tezaurus je vytvářen v U. S. National Library of Medicine

v Bethesda (Maryland, USA) již od roku 1960 a v současnosti patří k nejrozšířenějším oborovým tezaurům. Institucím, které mají zájem překládat tezaury do národního jazyka, je poskytován zdarma. Překlad do českého jazyka zajišťuje NLK od roku 1977 a každoročně ho aktualizuje.³ BMC zpracovává monografie, analyticky pak odborné časopisy, sborníky a kapitoly v knize. Ročně přibude do databáze přibližně 25 000 nových záznamů. Je to informační zdroj nejen pro lékaře a nelékařský zdravotnický personál, ale i pro studenty, knihovníky a laiky.

Portál Medvik

Pro práci v BMC jsme v kurzu využili online přístup z portálu Medvik – <http://www.medvik.cz/bmc/>. Tento portál je jakousi bránou k informacím, umožňuje prohledávat všechny báze integrované v systému Medvik: BMC, katalog NLK a dalších zapojených knihoven, bázi jmenných a věcných autorit, heslář MeSH a adresář lékařských a zdravotnických knihoven v ČR. Prostředí Medviku je přehledné a intuitivní, umožňuje rychlé a uživatelsky přívětivé vyhledávání odpovídající očekává-

ním uživatelů ve 21. století. Důraz je kladen zejména na jednoduchost rozhraní, možnost plnotextového hledání v integrovaných datech, fasetovou navigaci a využití a zviditelnění tezauru MeSH. Právě vyhledávání podle tohoto oborového tezauru je velmi snadné a komfortní, a pokud se knihovník naučí ho používat, usnadní mu to orientaci a vyhledávání v cizojazyčných zdrojích, například v dále zmiňovaném PubMedu.

Uživatelům je k dispozici kvalitně zpracovaná nápověda, která provází jednotlivé způsoby vyhledávání. Pro snadnější orientaci v typech dokumentů je každý záznam označen příslušnou ikonou. Databáze totiž obsahuje kromě monografií a časopiseckých článků také recenze, abstrakty, grantové zprávy, disertace nebo kapitoly z knih. Funguje prohledávání „viz“ odkazů v autoritních souborech (MeSH, personální autority atd.), spojení na plné texty v Digitální knihovně NLK a na online verze časopisů. K některým dalším nabízeným službám portálu nebo plným textům mají však přístup jen registrovaní čtenáři NLK. Pro vzdálené uživatele, kteří by rádi využívali předplacené elektronické zdroje, zavedla NLK registraci

tzv. online uživatele, kdy lze po zaslání přihlášky a zaplacení ročního poplatku získat přihlašovací údaje pro vstup do online zdrojů.

V praktické části kurzu si účastníci zkoušeli vyhledat záznamy pro libovolná témata, například očkování u dětí, náhrada kyčelního kloubu, problémy při kojení, složení mateřského mléka, laktanční psychóza, správný postup při dezinfekci rukou, psychologie nadaných dětí apod. Vyzkoušeli jednoduché i rozšířené vyhledávání, hledání přesných frází, pravostranné rozšíření slov, používání operátorů, kombinování různých druhů vyhledávacích polí a hledání podle rejstříků. Naučili se tematicky zužovat (zpřesňovat) dotaz pomocí MeSH tag clouds a limitovat podle filtrů (např. podle roku vydání, jazyku dokumentu, země vydání, typu dokumentu, autora apod.). Dále se seznámili s detailními záznamy různých druhů dokumentů, jejich strukturou, abstrakty, hesly MeSH a možnostmi získání plných textů. Pro výsledky hledání měli možnost zvolit libovolné zobrazení, řadit je podle různých kritérií. Důležité bylo naučit se označit relevantní záznamy, pracovat se schránkou a exportovat výstupy.

Časopisy jako zdroj informací

Při práci v databázi BMC jsme se nejvíce věnovali nalezeným záznamům článků z časopisů. Mnohé totiž obsahují odkazy na domovské stránky časopisů, kde je možné získat plné texty článků. Tyto odkazy mají zejména novější záznamy, u starších je třeba si otevřít záznam konkrétního titulu časopisu, kde najdeme aktuální údaje o dostupnosti a odkazy na vydavatele. Z webových stránek NLK se dozvíme, které časopisy jsou do databáze BMC excerpovány – <http://www.nlk.cz/informace-o-nlk/odborne-cinnosti/bmc/seznam-excerptovanych-titulů>. Prostřednictvím tohoto seznamu se lze napojit na jednotlivé tituly do portálu Medvik, kde ze záznamu časopisu získáme informace o jeho zaměření, vydavateli, retrospektivě, a součástí záznamu jsou odkazy na články publikované v daném časopise za jednotlivá období (roky). Dále se dozvíme o jeho případné online dostupnosti, jak pro registrované čtenáře NLK v Digitální knihovně nebo elektronických zdrojích, tak o volném zpřístupnění vydavatelem. Některé tituly

jsou vydávány již jen v elektronické formě, zvláště zdravotnické a sociální fakulty vysokých škol takto volně zpřístupňují svá periodika, která představují neocenitelný zdroj informací. Časopisecké články aktuálně reagují na vývoj v dané oblasti. Mnohá témata nejsou dostatečně zpracována v monografiích a článek je často jediný zdroj informací. Hlavně pro knihovny s právem povinného výtisku je to možnost, jak využít a propagovat svůj fond periodik.

Informace o zdraví a nemocech pro veřejnost na webu NLK

NLK patří k veřejným specializovaným knihovnám, jejichž posláním je zajišťovat přístup k odborným zdravotnickým informacím. Je odbornou knihovnou, kde jsou předmětem činnosti informace vědecké, tedy věrohodné. Kromě odborných dokumentů zpřístupňuje také populárně vědeckou a naučnou literaturu pro pacienty a širokou veřejnost.⁴ Na svých webových stránkách <http://www.nlk.cz/sluzby/kategorie-uzivatelu/laici> poskytuje v rámci zvyšování zdravotní gramotnosti informace pro uživatele-laiky. Zájemci o zdravý životní styl, prevenci, první pomoc či řešení drobných zdravotních problémů zde mohou nalézt záznamy o dokumentech s tematikou zdraví a nemocí určené laické veřejnosti, které má NLK ve svém fondu, a odkazy na důvěryhodné webové stránky. Uživatelé mohou využít zpracovaného návodu, jak postupovat při hledání populárně naučné literatury o určitém onemocnění v portálu Medvik. Existuje nepřehledné množství webových stránek pro vyhledávání informací o tělesném a duševním zdraví a diagnostice a léčbě chorob – jak si ověřit důvěryhodnost webových stránek poradí *Pacientův průvodce po webu*. Čtenářům, kteří rádi čtou knihy z lékařského prostředí, příběhy známých lékařů nebo významných objevů, pomůže při výběru odkaz *Medicina v literatuře*.

Zdravotnická statistika a legislativa

Ústav zdravotnických informací a statistiky <http://www.uzis.cz/> publikuje online mezinárodní klasifikace nemocí, zdravotnické ročenky ČR

- 1 Bibliographia medica Českoslovacca. *Národní lékařská knihovna* [online] [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <http://www.nlk.cz/informace-o-nlk/odborne-cinnosti/bmc>.
- 2 MAIXNEROVÁ, Lenka a Michal ZÁVIŠKA. *Bibliographia medica Českoslovacca – aktuální stav. Lékařská knihovna* [online]. 2015, roč. 20, č. 1–2 [cit. 2015-11-22]. ISSN 1804-2031. Dostupné z: <http://www.nlk.cz/publikace-nlk/lekarska-knihovna/2015-1/20-1-2/bmc-aktualni-stav>.
- 3 MAIXNEROVÁ, Lenka a Alena SMUTNÁ. *Český překlad amerického tezauru Medical Subject Headings. Lékařská knihovna* [online]. 2014, roč. 19, č. 1–2 [cit. 2015-11-22]. ISSN 1804-2031. Dostupné z: <http://www.nlk.cz/publikace-nlk/lekarska-knihovna/2014/19-1-2/cesky-preklad-americkeho-tezauru-medical-subject-headings>.

- 4 Laici. *Národní lékařská knihovna* [online] [cit. 2015-11-22]. Dostupné z: <http://www.nlk.cz/sluzby/kategorie-uzivatelu/laici>.

a jednotlivých krajů, adresáře poskytovatelů zdravotnických a lékárenských služeb v ČR, údaje zdravotnické statistiky sledovaných oblastí a parametrů. Statistické ročenky ČR, krajské ročenky a další statistiky najdeme online na webu Českého statistického úřadu <https://www.czso.cz/>.

Informace o léčivech a zdravotnických prostředcích jsou k dispozici ve *Věstníku SÚKL* <http://www.sukl.cz/sukl/vestnik-sukl>. *Věstník Ministerstva zdravotnictví ČR* je resortní publikační prostředek, kde se uveřejňuje metodika, zákony nebo cenové předpisy http://www.mzcr.cz/Legislativa/obsah/vestnik-mz_1768_11.html.

PubMed

Na závěr kurzu jsme si krátce představili i jeden cizojazyčný zdroj. PubMed je volně přístupné rozhraní k databázi MEDLINE, která obsahuje citace a většinou i abstrakty biomedicínských odborných článků v angličtině i národních jazycích. V současné době je zde k dispozici více než 25 milionů záznamů. PubMed je provozován U. S. National Library of Medicine – National Institutes of Health (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pub->

med). U většiny článků je i odkaz na plný text, ten však již může být zpoplatněn vydavatelem příslušného časopisu nebo být přístupný v licencovaných databázích. Velké množství článků je volně dostupné prostřednictvím archivu PubMed Central. Výhodou databáze je možnost vyhledávání podle termínů tezauru MeSH, přehled rešeršní historie, velká nabídka filtrů, zobrazení výsledků podle jednotlivých let publikování, export záznamů e-mailem. Po registraci a přihlášení může uživatel ukládat a archivovat své rešeršní dotazy, vyhledané záznamy, tvořit tematické složky, nastavit si e-mailové zasílání upozornění na nové záznamy o tématu, které ho zajímá, apod.

Závěrem

Ne všechny informační zdroje se nám podařilo ve čtyřhodinovém kurzu do detailu probrat. Nejdůležitější je nebát se databází a vyzkoušet si jejich možnosti. Účastníci kurzu dostali k dispozici prezentaci s odkazy na zdroje a stručnými návody, aby si mohli vše v klidu zopakovat. Další běh kurzu jsme naplánovali v letošním roce – usku-tečnil se v nedávných dnech.

V Chodově křtili další miniknihovnu

Během jednoho slunného červencového víkendu se ve městě Chodov konaly hned dvě akce na jednom místě. Areál Beach Volleyball Club Chodov zastřešil konání Mistrovství České republiky do 20 let a zároveň zde 16. července spolu s Městskou knihovnou Chodov představil další miniknihovnu zhotovenou z dřevěné retro televize značky Tesla, jejíž autorkou je pisatelka článku a pracovnice Městské knihovny Tereza Mikolášková. Zdánlivě nesourodé oblasti zájmu (četba a sport) se spojily v jednu a knihovnička byla pokřtěna v prostorách bufetu, kde bude umístěna přímo naproti stolům. Návštěvníci klubu si tak mohou zkrátit případnou dlouhou chvíli knihou či časopisem.

TEREZA MIKOLÁŠKOVÁ

Foto archiv knihovny

Tišnovská knihovna je „cool“

Často slyšíme, že v dnešní době, zaměřené převážně na informační a komunikační technologie, je čím dál těžší přimět děti sednout si k otevřené knize a ponořit se do světa fantazie. U nás v Městské knihovně Tišnov si to nemyslíme. Jasně, není to úplně snadná práce a musí vás hodně bavit a také těšit – to vám řekne každý „děckař“ – ale jde to.

Tišnovská knihovna má několik nesporných výhod – dětské oddělení je světlé a prostorné, ve městě jsou dvě velké základní školy a tři školky. Dlouholetá a skvělá spolupráce s nimi nese svoje ovoce v podobě zaplněných termínů besed, informačních lekcí, výtvarných dílen, autorských čtení a dalších akcí. Již od „mateřinek“ budujeme vztah dětí ke knížkám a čtení a připravujeme pro ně speciální programy s prvky dramatické či výtvarné výchovy. Pro děti z prvních tříd, které již zvládly čtení, pořádáme pravidelné slavnostní *Pasování prvňáčků na čtenáře knihovny* za účasti učitelů, rodičů i prarodičů. Pro další ročníky prvního stupně základních škol je pak určen projekt *Knihy mého srdce*, který seznamuje děti různými formami (čtení, malování, divadlo, besedy) s významnými dětskými autory.

Zaujmout děti na druhém stupni základních škol je dnes mnohem náročnější. Kladli jsme si otázku, jaké téma zvolit, aby bavilo, bylo aktuální a navíc se ještě hodilo do knihovny. A tak se nám

„narodil“ vzdělávací cyklus *Na internetu bezpečně*. Lekce jsou vedeny prakticky, děti si mnohé mohou vyzkoušet „na vlastní kůži“. Dozvědí se, co je vlastně šikana po internetu, jak snadné je někoho urazit, ponížit, zesměšnit, ale na straně druhé si také uvědomí, jaké to je být obětí. Úspěšnost tohoto tématu nám ukázala směr, kterým je třeba se dát. Vzniklo tedy další téma – tentokrát z oblasti mediální výchovy – s názvem *Jak nepodlehout médiím a reklamě*.

Spolupráce se školami je pro nás důležitá, ale pozornost věnujeme také prarodinným aktivitám. Zapojujeme se do celé řady celostátních akcí, pořádáme společná čtení, kvízy a soutěže, zveme na malá divadelní představení či výstavy. Do příjemného prostředí dětského oddělení si mnozí čtenáři chodí jen tak posedět, popovídat nebo zahrát společenské hry, které jsou u nás k zapůjčení.

Foto archiv knihovny

A jaký recept je ten náš? Vše je o přístupu knihovnic. Nic není nemožné. S úsměvem jde všechno líp. A pokud jste na stejné vlně s dětmi a jejich trendy, budete „super librarian“.

DAGMAR KOPŘIVOVÁ mktisnov@seznam.cz

Statistika za rok 2015

Počet obyvatel	8 984
Počet čtenářů celkem	2 971
Počet čtenářů – děti do 15 let	1 010
Počet akcí	139

Jak to chodí v TEENU

S novým školním rokem začala další etapa prezentování TEENU Knihovny Jiřího Mahena v Brně, jeho prostoru, programů, besed, možností, které může teenagerům nabídnout. Vzhledem k tomu, že brněnský TEEN vznikl teprve před dvěma lety, je stále třeba rozlašovat do světa zprávy o jeho existenci. Nejlepší je, když jde Mohamed přímo k hoře, proto i my, knihovníci TEENU, obcházíme na začátku školního roku střední školy, učiliště a gymnázia, abychom přesvědčili naši cílovou skupinu, že knihovna není instituce plná nudných knih, prachu a nepřijemných knihovnic. S trochou nadsázky pak může taková návštěva vypadat následovně.

K = knihovnice/knihovnick; T = teenager

K: Co můžete dělat v knihovně?

T: Půjčit si knížky.

K: A co ještě?

T: Číst knížky.

K: Originální... a jaké třeba?

T: Povinnou četbu.

K: A co třeba komiksy, mangy, fantasy? Čtete někdo něco takového?

T: Vy máte mangy? To je super, tak to já přijdu.

K: A co ostatní? Baví vás vůbec číst?

T: Ani ne.

K: A znáte audioknihy?

T: No... asi jo.

K: Pro ty, kteří nevědí, co jsou audioknihy, můžeme říct, že to jsou namluvené knihy. Takže pokud se vám nechce číst stostránkové knihy povinné literatury, můžete se zaposlouchat do audioknihy. Což má tu výhodu, že s takovou knížkou můžete jít třeba i na kolečkové brusle a svůj čas tak maximálně využít. To je super, ne? Kdyby vás to zajímalo víc, tak pro vás chystáme na příští měsíc na toto téma přednášku *Jak se dělá audiokniha* a rádi vás na ní uvidíme.

T: Hm, tak možná přijdeme.

K: Nebo pokud byste chtěli znát obsahy doporučené četby alespoň orientačně a nechce se vám do čtení investovat moc času, tak si můžete u nás v TEENU půjčit jeden ze dvou notebooků a nějaké filmy na DVD s doporučenou četbou můžete zhlédnout přímo u nás.

T: Jo, to je drsný. A to mi ten notebook půjčíte i domů?

K: To nee, notebooky půjčujeme jen našim čtenářům – teenagerům, musíte mít tedy platnou

registraci a s notebookem můžete zůstat u nás v TEENU, který je k tomu díky množství sedacích vaků a sedaček uzpůsoben. A hrajete PC hry?

T: No jasně, sedíme u toho furt.

K: Tak tento měsíc má kolega přednášku *Fun2Play*, bude tam mluvit o nejuspěšnějších hrách za poslední půlrok, můžete si třeba vyměnit i nějaké tipy a podobně.

Foto archiv knihovny

T: A to je v knihovně?

K: Ano, to je v knihovně.

T: A budete tam mít i něco o komiksech?

K: O prázdninách proběhl celodenní komiksový festival *Maheniks*, který byl plný workshopů a přednášek na toto téma.

T: A kdo tam třeba byl?

K: Na *Mahenixu* byl třeba kreslíř mangy ryky, Petr Kopl, Tomáš Kučerovský nebo spolupořadatel *Animefestu* Honza Horgoš. Ale hráli jsme i komiksový larp, na ten jsme se moc těšili, protože jsme ho hráli už v únoru na *Noci bez Andersena*. To bylo takové nocování v knihovně, které bylo pro teenagery. Hráli jsme deskovky, larp a taky jsme měli docela strašidelnou noční prohlídku knihovny, prošli jsme sklepy, půdu a tak. Celá akce měla velký ohlas.

T: A platí se za ty vaše akce něco?

K: Ne, za akce TEENU se u nás neplatí.

T: A jaký máte v knihovně teda další akce?

K: Z těch větších akcí bychom v tomto školním roce rádi zopakovali *Noc bez Andersena* a také bychom se znovu chtěli zúčastnit *Brněnského Majálesu*. Minulý rok jsme na něm měli stánek a měli jsme připravené různé soutěže, rozdali jsme spoustu dárků a bylo to super.

T: A máte Facebook, že bychom vás lajkli a sledovali?

K: Jasně že máme. Jmenujeme se *TEEN – Knihovna Jiřího Mahena v Brně*. Ale kdyby vás knihovna zajímala, tak pokud přesvědčíte vaše učitele, můžete k nám přijít i v rámci vyučování,

protože připravujeme různé programy, třeba o myšlenkových mapách, time-managementu nebo i o mnemotechnikách. A ve vašem volném čase si zase můžete pravidelně každý měsíc přijít něco vyrobit na program *Do it yourself*, poslechnout si cestovatelskou přednášku *Cestuj!* nebo si můžete přijít pro nějaké tipy na učení na *Naučte se naučit se*. A na *Let's talk* si u nás zase procvičíte angličtinu. Důležité je, že TEEN je tu pro vás, takže jestli chcete vystavovat, tvořit, přednášet, tak nás neváhejte kontaktovat, my vám s realizací rádi pomůžeme.

Tak jo, dík za pozornost a budeme se na vás v knihovně těšit!

HELENA ORÁLKOVÁ mladez@kjm.cz

Neznámá kapitola z dějin české knihovnické legislativy

Když jsem se koncem minulého roku před odchodem do důchodu probíral na bývalém pracovišti svým osobním archivem, objevil jsem zajímavý dokument z novodobé historie Parlamentní knihovny. Jako s největší pravděpodobností jediný držitel tohoto dokumentu jsem se rozhodl, dříve než ho předám spolu s dalšími do archivu Poslanecké sněmovny (dále jen PS), vydat svědectví a informovat o existenci a dění kolem něj širší knihovnickou veřejnost.

Jedná se o speciální zákon, respektive pracovní návrh speciálního zákona o Parlamentní knihovně (dále jen PK) z 23. prosince 1996 z pera docenta Vladimíra Mikuleho z Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Jeho hlavním cílem bylo zajistit sloučením Masarykovy knihovny (jako součásti Masarykova ústavu Akademie věd České republiky) a Parlamentní knihovny (jako součásti Kanceláře Poslanecké sněmovny) ze státního rozpočtu dostatek financí na nákup budovy pro Masarykovu knihovnu (dále

jen MK). Budova by umožnila soustředit roztroušené knihovní fondy na jednom místě a zahájit tak nový rozvoj této knihovny.

Jako pamětník a přímý účastník těchto událostí však musím říci, že původně o zákonodárnou iniciativu vůbec nešlo. Celý příběh odstartoval dopis ředitele Masarykova ústavu Akademie věd České republiky (dále jen MÚ AV) docenta Jaroslava Opaty předsedovi rozpočtového výboru PS (dále jen RV) Ing. JUDr. Jozefu Wagnerovi ze dne 25. 7. 1996, ve kterém ho jménem kuratoria Ústavu T. G. Masaryka (dále jen ÚTGM) a vedení AV ČR¹ žádal o uvolnění 35 milionů korun ze státního rozpočtu na nákup konkrétní budovy pro ústav a knihovnu v Praze na Smíchově. V tomto dopise se o sloučení s PK ještě vůbec nemluvalo. Skupina poslanců ČSSD soustředěná kolem předsedy RV však usoudila, že „zabije dvě mouchy jednou“, to znamená, že vyřeší prostorové problémy MK i PK² tím, že se obě knihovny záko-

- 1 Pro vysvětlení: MÚ AV jako rozpočtová organizace v rámci AV ČR byl zřízen 1. 4. 1995 rozhodnutím sněmu AV ČR na základě smlouvy mezi ÚTGM jako nadací vedenou kuratorem a Akademií, přičemž právní statut nadace samé zůstal touto změnou zachován.
- 2 PK přišla krátce předtím rozhodnutím komise pro práci Kanceláře Poslanecké sněmovny ve prospěch kanceláří pro poslance o plánované umístění svých knihovních fondů v nové rekonstruované budově PS ve Sněmovní 1 a musela je i nadále ponechat v budově bývalého Federálního shromáždění.

nem sloučí a na rok 1997 se jim poskytne na nákup nové budovy 32,375 milionu korun. Po dalším jednání poslanci uznali, že provoz nové budovy bude něco stát, a tak v dalším usnesení RV z 27. 11. 1996 se už pro PK ponechávala – ještě v rámci rozpočtové kapitoly PS pro rok 1997 – jako rezerva částka ve výši 60 milionů korun.

Tím to však neskončilo. Po všech schůzkách s RV se mi koncem roku dostalo osobního ujištění předsedy RV, že v případě schválení návrhu speciálního zákona o PK sněmovnou (návrh jsem právě v té době od docenta Mikuleho obdržel) se ve státní rozpočtové rezervě určitě najde a usnesením RV oběma sloučeným knihovnám přidělí na jejich činnost v roce 1997 minimálně 100 milionů korun.

Plány to byly skutečně velkorysé. Jenom ještě bylo nutné najít vhodnou organizační formu, jak nejlépe skloubit živou moderní knihovnu s knihovnou v podstatě umrtvenou a čekající na své znovuzrození, z nichž každá navíc vznikla v jiné době, za jiným účelem a pro jiný okruh uživatelů.

Souběžně proto probíhala jednání s kuratorem ÚTGM a ředitelem MÚ AV, během kterých se hledaly oboustranně výhodné varianty navrhovaného sloučení obou knihoven.

Zde však začalo docházet k prvním zádrhlům. Kuratorium a vedení MÚ AV své požadavky vůči PK a sněmovně postupně komplikovalo a stupňovalo, až nakonec začátkem roku 1997 předložilo tři varianty řešení:

- Knihovna a archiv ÚTGM jako relativně samostatná součást PK (zřízené novým zákonem) s vlastním vedením v podobě jakéhosi „federativního dualismu“ – ředitel PK jako zastřešující orgán. Badatelský MÚ AV by nadále zůstal v AV ČR. ÚTGM jako nadace by byl nadále vydavatelem spisů. Vnitřní vztahy mezi těmito složkami by se upravily zvláštní smlouvou.
- ÚTGM zřízený jako společné pracoviště Parlamentu (PK) a AV ČR s vlastní právní subjektivitou – jako rozpočtová organizace financovaná z obou zdrojů. Nadace a vydávání spisů jako v předchozím bodě.
- ÚTGM jako zcela samostatný útvar (rozpočtová organizace) zřízený zvláštním zákonem, nezávislý na Parlamentu a s vlastní rozpočtovou kapitolou. Parlament by se po-

staral jen o jeho umístění (ve společné budově s PK).

Zatímco první varianta připadala PK a poslancům ČSSD ještě do značné míry schůdná a v tehdejší společenskopolitické situaci možná i uskutečnitelná, zbývající dvě varianty původní myšlenku problematizovaly a upozadovaly ve prospěch projektů vzbuzujících z mnoha racionálních důvodů pochybnosti o jejich životaschopnosti. Nehledě na skutečnost, že přílišná účelovost, která z nich naprosto jasně vyčnívala, neslibovala být tím nejhodnějším základem pro plánované organizační změny.

Když se potom kuratorium ÚTGM ve svém usnesení ze dne 21. 1. 1997 *shodlo, že bude nadále za optimální požadovat a prosazovat možnost zřízení ÚTGM jako společného pracoviště Parlamentu ČR (PK) a AV ČR s vlastní právní subjektivitou jako rozpočtové organizace financované z obou zdrojů, začala se podpora záchrany MK touto cestou u PK a zainteresovaných poslanců pomalu vytrácet.*

Výsledkem bylo, že zde představený pracovní návrh speciálního zákona o PK nepřekročil práh mé pracovny a nedostal se jako poslanec-ký návrh ani na pořad jednání PS. České knihovnictví tak přišlo o jedinečnou šanci mít díky speciálnímu zákonu knihovnu, která by jako jediná v republice měla samostatnou kapitolu ve státním rozpočtu, a jak PK, tak i MK zůstaly organickou součástí svých zřizovatelských organizací. Celý příběh skočil v roce 1997 tím, že částka rezervovaná ve státním rozpočtu na koupi a provoz vhodného objektu pro sloučenou PK a MK (viz výše) byla snížena na 28 milionů korun a převedena na účet AV ČR. Ta ji investovala do adaptace v té době získané budovy Na Florenci 3, kam se v polovině roku 1999 MÚ AV nastěhoval. Definitivní tečkou za snahou kuratoria ÚTGM přidružit ústav k PK a financovat jeho činnost ze zdrojů Parlamentu ČR se pak stal odchod docenta Jaroslava Opaty z funkce ředitele MÚ AV, když mu koncem roku 1997 skončilo jeho funkční období.

Jak vypadá situace v obou knihovnách dnes? Po dvaceti letech lze konstatovat, že o obě knihovny bude konečně v rámci jejich mateřských institucí dobře postaráno. PK bude mít během dvou až tří let svůj vlastní dostatečně velký depozitář v samostatné nové budově na

pozemku Nejvyššího kontrolního úřadu v Praze Holešovicích a MK bude dokonce už letos na podzim umístěna v jedné z rekonstruovaných budov v areálu MÚ AV v Gabčíkově ulici 10 v Praze 8.

V závěru psaní tohoto článku jsem si uvědomil, že příští rok budeme vzpomínat 80. výročí úmrtí T. G. Masaryka, po němž jsou pojmenovány stovky, možná tisíce ulic a náměstí, desítky, možná stovky základních a středních škol a nejrůznějších dalších vzdělávacích, kulturních a vědeckých institucí (dokonce i jedna celá univerzita), ale pokud se nemýlím, pouze

jedna jediná knihovna – Masarykova veřejná knihovna Vsetín. Jsem toho názoru, že druhou knihovnou v republice, která by mohla nést jeho jméno, by měla být Parlamentní knihovna. Akt jejího slavnostního přejmenování na Parlamentní knihovnu T. G. Masaryka by se tak v příštím roce mohl stát důstojnou součástí pietních vzpomínek poslanců a senátorů Parlamentu ČR na zakladatele novodobého československého, resp. českého státu jako parlamentní demokracie.

KAREL SOSNA ✉ k.sosna@email.cz

Návraty

Kapitoly z připravované knihy *Česká čtenářská republika /generace – fenomény – životopisy/*, která je založena na anonymně nahraných čtenářských životopisech české populace; životopisy narátorů (celkem 138) byly pořízeny v letech 2009–2015.

Z historického hlediska jsme se vyvíjeli z lidí negramotných k lidem gramotným, ale takovým, kteří opakovaně čtou několik málo textů (především náboženských) – tj. k takzvaným čtenářům *intenzivním*. Dalším stadiem byli ti, kdo čtou velké množství textů, aniž se k nim vracejí – čtenáři *extenzivní*.¹ Vracet se ke knihám a dopřávat si jejich opakované čtení znamená tedy – z onoho historického hlediska – regres, ústup z již vydobytých pozic. Sami však cítíme, že pokud bychom si tento vývoj přenesli do našich čtenářských životopisů, stávající se tak bezvýhradnými čtenářskými progresivisty a extenzisty, o něco dost podstatného bychom přišli.

Čtení není jen dobýváním nových území, metaforou neustálého růstu. Ostatně i poté, co jsme se většinou stali čtenáři extenzivními, se za skutečné čtení – zejména ve vzdělávacích kru-

žích – považovalo jen to intenzivní, tedy opakované, návratné, takové, v němž čtení knihy bylo rovno jejímu studiu.² Jaroslav Frey, velký předúnorový aktivista a poúnorový reformátor českého knihovnictví, tvrdil, že jedním z dělček, podle něhož je „možno čtenáře třídit, je jejich sklon, případně jejich nechuť k opakování četby určité knihy“. Ti první „jsou rozhodně čtenáři hlubší“, přičemž jsou podle něj určité „druhy četby, které musí každý čtenář, ať již je kteréhokoli typu, číst několikrát“, hlavně poezie.³

Návraty hodně souvisejí s věkem. Vracíme se spíše ve zralém věku. Je tu už jistá životní únava i čtenářská opotřebovanost, proto potřeba seznámat se s novým zákonitě klesá. Už tolik netoužíme být překvapováni, daleko více váží jistoty – životní i čtenářské. Čtenářské „repetenty“ však najdeme i v jiných generacích. Ten, kdo si

- 1 Viz např. ENGELSING, Rolf. *Die Perioden der Lesergeschichte in der Neuzeit*. Börsenverein, 1969 [zvláštní tisk]; CAVALLLO, Guglielmo, Roger CHARTIER ad. *A History of Reading in the West* / přel. Lydia G. Cochrane. Amherst – Boston: University of Massachusetts Press, 1999 [1995], zejm. s. 284–312; SCHNEIDER, Jost. *Sozialgeschichte des Lesens: zur historischen Entwicklung und sozialen Differenzierung der literarischen Kommunikation in Deutschland*. Berlin; New York: Walter de Gruyter, 2004, zejm. s. 161–170.
- 2 Viz MORETTI, Franco. *Distant Reading*. London; New York: Verso, 2013, zejm. s. 173–176.
- 3 FREY, Jaroslav. *Jak číst českou literaturu*. Praha: Mladá fronta, 1947, s. 54.

knihu objevil jako svého přítele, se těžko může smířit s tím, že by mělo jít o vztah toliko jednorázový. A navíc jsou tu knihy, či dokonce druhy literatury, které jsou ze své podstaty nastaveny na to, aby byly čteny opakovaně – Bible, poezie.

Ztráta času, nevracím se

„Ke knihám se moc nevracím, mám pocit, že mám málo času na to, co chci všechno obsáhnout.“⁴ Tento názor tak úplně ojedinělý není. A vesměs je spjat s těmi, kdo čtou hodně. Právě oni vědí, co všechno by ještě chtěli číst: „Žádnou beletrii jsem v životě nečetla podruhé, беру to, jako že mi to krade čas na to, co mám na stolku a chci to číst.“⁵ Zde není privilegium návratného čtení poskytnuto ani beletrii, tedy tomu druhu četby, který není vázán jen na poznávání či získávání informací, což jsou hlavní způsoby čtenářské jednorázovosti. Příznačné je i to, kdo jsou autorky těchto výroků – nakladatelská redaktorka a knihovnice. Tedy ženy, které s knihami profesně pracují. Právě ony totiž vědí, kolik různých knih na ně ještě čeká, a že pokud by se vracely k těm již přečteným, zákonitě si ukrájí čas na ty nové.

Jiným důvodem tohoto nevracení se je i to, že jsme prostě ve svém životě na žádnou knihu, která by nám za to stála, nenarazili: „Knihu, ke které bych se občas vracel, nemám. *Rychlý šípy* už to nejsou, pak ještě vyšli ti *Černí baroni* od Švandrlíka, ale k tomu se taky nevracím.“⁶ Tato výpověď obsahuje i jedno další sdělení – kdysi jsem se vracel (*Rychlé šípy*), nyní už ne. Příznačné je, že všem narátorům je něco přes padesát. Jsou tedy ve středním věku, kdy si chceme svůj čas, včetně čtenářského, zorganizovat co nejúčelněji, ekonomicky. I proto, že ho v této etapě života máme nejméně.

Tehdy a teď

Vracíme se k titulům, které jsme četli kdysi, třeba i proto, abychom si srovnali svůj vkus tehdy a teď: „Já si teď probírám svoji knihovnu a čtu knížky, které jsem četl před padesáti šedesáti lety, a divím se, jak se mně to mohlo líbit. Přečetl jsem toho hodně, ale seriózně nemůžu říct, co se

- 4 Redaktorka, 52 let.
- 5 Knihovnice, 51 let.
- 6 Technik, 53 let.
- 7 Důchodce, dříve lékař, 85 let.
- 8 Důchodkyně, dříve učitelka na základní škole, 73 let.

mně tehdy líbilo nejméně.“⁷ V tomto případě je výsledkem srovnání údiv, ale může jím být i něco jiného, třeba pocit jistého dluhu, že té a té knize jsme kdysi nedali, co si zasloužila, nebo že teprve nyní – v pokročilém věku – pro ni nastal ten správný čas: „Zajímavé je, že čím jsem starší, tím víc si otvírám *Babičku*. Vidím tam takovou úžasnou skromnost. Když třeba člověk pozoruje, co se děje, tak si říkám: přeče jenom byli lidé, a určitě jsou, kteří přemýšlejí trochu jinak a kteří třeba v tom velkém blahu, které by měli chtít, neviděli všechno.“⁸

A co s tímto případem? „Dostal jsem knížku *Cesta divokého muže* od Richarda Rohra, která mě strašně oslovila, a tam se začala profilovat další moje cesta. Richard Rohr je můj oblíbený duchovní autor. Tu knížku jsem přečetl asi sedmkrát a vracím se k ní. Je strašně hluboká, v každé životní etapě otevře člověku něco jiného.“⁹ Jde v něm o to, že jsme prostě našli „svou“ knihu a nemůžeme bez ní být. Stali jsme se jakoby jejími (dobrovolnými) zajatci.

Rituál, spočinutí

Toto návratné čtení se ze všech nejvíce blíží k jeho nejvlastnější podstatě, již je rituál. Prostě si dopřávat – jen tak – další a další setkávání s něčím, co nás kdysi okouzlo a bez čeho už od té doby nemůžeme být. Váhu má to, co dalšího a dalšího si v dané knížce můžeme znovu „vyčíst“: „Přišel jsem k poznání, že když čtu knížku podruhé, potřetí, tak se dovidám ještě spoustu dalších věcí, které jsem po prvním čtení nepochopil nebo necítil.“¹⁰ Stejně tak váží i jistota, že se vracíme jakoby někam domů: „Knižky mého života jsou určitě *Sinuhet* – toho mám v knihovničce, myslím, že v takových dekádách nebo pětiletkách ho člověk i otevře.“¹¹ Pro mužskou část populace je takovouto návratnou knihou Haškův *Švejk*: „Jinak se občas (nepravdělně) vracím ke *Švejkovi*.“¹² Nejednou jde o jedinou knihu, kterou mají na nočním stolku – ovšemže muži.

Návratné čtení má v sobě i cosi relaxačního – vstupujeme zde totiž na území již důvěrně známé, čímž se naše mysl uklidňuje: „Jediná knížka,

- 9 Konzultant (lidské zdroje), 29 let.
- 10 Důchodce, dříve horník a báňský technik, 75 let.
- 11 Návrhářka interiérů, 40 let.
- 12 Daňový poradce, dříve voják z povolání, 45 let.

ke které se nejvíce vracím, je *Pýcha a předsudek*. Často jsem si ji četla, když jsem byla před zkouškou a nemohla jsem spát. Potřebovala jsem si číst něco známého, příjemného a mazlivého na uklidnění.“¹³ Lze tak čtenářsky spočinout, mimo potřebu dozvídat se něco, jakož i mimo úkol číst něco nového. Zkrátka: „Beru to jako návrat k příteli. Vracíte se na místo, kde je vám dobře. Na tohle jsem vděčněj čtenář.“¹⁴ Hodno zmínky je i následující svědectví, k němuž jsme ovšem přišli

Čtení je procesem lineárním: začátek – střed – konec. Jsme jím hnáni dopředu, což zdůrazňuje především narativní literatura, která nás touto touhou dozvídat se, jak to dopadne, namnoze i spoutává. Ve čtení však nejsme jenom řízení ubíhovou linearitou. Chceme být i jeho vlastními pány. Volit si své tempo i vlastní způsoby. A návrat je asi nejprůkaznějším triumfem čtenáře nad diktátem knihy. Zároveň je však i triumfem knihy, která svému čtenáři dokáže znovu a znovu vystávat na horizontu jeho tužeb a potřeb.

- 13 Ekonomka a personalistka, 26 let.
- 14 Telefonní bankéřka, 40 let.
- 15 Důchodkyně, dříve knihovnice, mírně přes 60 let.

JIRÍ TRÁVNÍČEK
✉ travnicek@ucl.cas.cz

JEDENÁCTERO POHÁDEK O PUBLIC RELATIONS

Pohádka osmá: O brandu

Brand je silná, rozeznatelná, přitažlivá značka, komplex vnějších a vnitřních hodnot firmy a jejích výrobků nebo služeb. Silný brand chce každý – ale málokdo ho má. Silný brand znamená, že lidé půjdou za vámi, dobrovolně, nebudete je muset stále dokola masírovat – přijďte, máme velké slevy, přijďte, dáme vám dárek.

Na začátku září proběhla konference o designu služeb v knihovnách: Libdesign 2016 (druhý ročník). Mluvilo se o tom, jak knihovnu, její služby, přizpůsobit klientům, inspirativní byly zejména zahraniční příspěvky. Panelová diskuse obrátila pozornost trochu jinam: pojďme chvíli nekopat za jednotlivou knihovnu – velkou, malou, univerzitní, obecní, jakoukoli, byť snaha znát svého klienta a přizpůsobovat mu službu má velký smysl. Pojďme chvíli přemýšlet o tom, co je knihovna jako idea společná všem. Má nějakou sílu? Má nějakou

přitažlivost a smysl v dnešní době? Má jasný charakter, ba dokonce osobnost?

Když se sami sebe ptáme, co je knihovna, odpovídáme si „knihy a... ještě něco“. To „něco“ – tušíme – je důležité, skvělé, přitažlivé, ale neumíme to jasně pojmenovat. Je to *ten* veřejný, zastřešený prostor? Je to *ten* knihovník, který zná většinu uživatelů? Je to snaha přinášet do města vyšší, ne-popovou kulturu? Každá knihovna nese od všeho trochu – a pak jí dojdou slova, když to má o sobě říct. Ještě víc chybí slova, když to chceme pojmenovat pro všechny knihovny společně. Přitom je to na nás. Lidé okolo to za nás dělat nebudou, ti mají své starosti. My musíme říct – a opakovaně, vytrvale, konzistentně říkat – co je na nás to báječné.

První diskuse proběhla. Na začátku úvah o společném brandu nás inspirovala holandská značka *de Bibliotheek*. Holandská iniciativa sjednotila většinu veřejných knihoven pod jednotnou vizuální identitu: knihovny používají stejné logo s označením *de Bibliotheek*, stejné barvy a grafické prvky. K dispozici je řada propagačních předmětů

s logem, návrhy interiérů a informačních systémů pro knihovny, šablony pro plakáty, letáky i webové stránky. Systém vznikl už v roce 2009. Ale grafická značka není na brandu nikdy to klíčové...

To zásadní je pojmenovat příslib značky – neboli nás, knihoven v ČR. Co nabízíme? V jaké kvalitě? Za jakých podmínek? Jak se u toho budou zákazníci cítit? A pak to opakovat a opakovat a opakovat (třebaže ne vždy stejnými slovy) při každé příležitosti.

Knihovna malá, velká, univerzitní, obecní i odborná, všechny mají/znamenají knihy a k tomu velké přitažlivé zásadní *něco*. Pojďme si tedy konečně říct, co to je. I za cenu, že mnoho věcí, které máme/znamenáme také, zmiňovat nebudeme. Jeden pořádně slyšitelný hlas je lepší než tisíc rozličných. Za 20 let uvidíme, že to mělo velký smysl.

VĚRA ONDŘICHOVÁ

vera.ondrichova@gmail.com

Foto archiv knihovny

organizace Duha, která je hlavním organizátorem pražského *Deskohraní*, nám zapůjčila hry ze své ludotéky. Na akci se také prezentovali někteří výrobci a distributoři her. Představili se i nadšenci hrající velmi oblíbenou mezinárodní karetní hru *Magic the Gathering*. Zájem předčil naše očekávání. Hráči se nejčastěji pouštěli do postřehových her typu *Ubongo*, *Dobble*, *Duch* nebo *Panic Lab*. Děti si oblíbily hry pro jednoho – *Smart Games*, okouzila je také hra *Spinderella* nebo výukový systém *Kouzelné čtení: Elektronické Albi* tužky s knihou. Někteří návštěvníci dali přednost i složitějším hrám. Určitě můžeme slíbit, že akci příští rok zopakujeme.

KAMILA JONÁŠOVÁ jonasova@skks.cz

INSPIRACE Z KNIHOVEN

Chomutovské Deskohrátky

Chomutovská knihovna půjčuje už více než dva a půl roku svým čtenářům deskové a karetní hry. Zájem o jejich půjčování stoupá. Ve fondu máme zatím na 330 her pro všechny věkové kategorie. V loňském roce jsme také v rámci regionálních funkcí začali nakupovat hry i pro výměnné soubory, které putují do obecních knihoven regionu. Hraní her je skvělá volnočasová aktivita nejen pro rodiče s dětmi, ale i pro mládež a dospělé. Přemýšleli jsme, jak bychom ještě více přiblížili tuto naši službu Chomutovanům. Nakonec jsme se inspirovali pražským *Deskohraním*, které jsme navštívili na podzim roku 2015. Tak vznikl náš třídní minifestivál deskových a karetních her, který se konal 18.–20. března.

Hlavní náplní bylo volné hraní her a dále seznámení s nabídkou trhu v této oblasti. Nezisková

Obecní knihovna v Benešově nad Černou

Benešov nad Černou je obec na úpatí Novohradských hor, odkud mnozí turisté vyrazí objevovat krásy této lokality. Je to místo s bohatou historií (v dávných dobách tu procházela obchodní stezka z Freistadtu přes Nové Hrady až do Weitry). Na náměstí najdeme kostel sv. Jakuba Většího – jeho gotická kaple pochází již z roku 1311 a můžeme zde také obdivovat obraz „Ukřižovaného“ od Petra Brandla. Na prázdniny sem jezdil za svým strýcem spisovatel Adalbert Stifter a narodil se zde německy píšící spisovatel Josef Gangl.

Jak je vidět z předchozích řádků, Benešov byl převážně německou obcí. Od roku 1881, kdy se stal městem, nesl až do roku 1945 přídomek „Německý“. Po skončení války a odsunu většiny německého obyvatelstva byl tento název změněn a obec přejmenována na Benešov nad Černou. Odsunuté obyvatelstvo bylo nahrazeno českými a slovenskými reemigranty z Rumunska a také Čechy z vnitrozemí.

Život v Benešově se výrazně proměnil v druhé polovině 20. století. Vznikem „železné opony“ se obec, která ležela nedaleko hranic s Rakouskem i Německou spolkovou republikou, dostala „na konec světa“. Obyvatelé většinou pracovali jako zemědělci na státních statcích nebo v lese (Československé státní lesy). Do některých lokalit ale směli jen ti „prověření“. Mnozí lidé také dojížděli za prací do blízké Kaplice. Nedaleko – v obci Černé Údolí – sídlila posádka pohraničnicků, která měla za úkol střežit západní hranici našeho státu.

První poválečná léta nebyla jednoduchá. Přesto byla ve vsi již brzy po osvobození otevřena veřejná knihovna. Zpočátku nesla název *Obecní knihovna*, časem se proměnila na *Místní lidovou knihovnu* a od roku 1970, kdy se stala profesionální knihovnou, zněl její název *Středisková knihovna*. Poslední proměna nastala v 90. letech minulého století, kdy se vrátila k původnímu názvu *Obecní knihovna*.

Po nástupu profesionální knihovnice paní Marie Augustinové se činnost knihovny výrazně zkvalitnila. Brzy se stala významným kulturním střediskem obce. Vedle svého běžného provozu poskytovala benešovská knihovna metodickou pomoc střídavě přibližně devíti knihovnám ve svém okolí. Kuriozitou byla knihovna v Černém Údolí, která byla umístěna „na rotě“, a vstup měli povolen pouze lidé s prověřením. Například metodička z Okresní knihovny v Českém Krumlově tam nikdy nesměla vstoupit. Další raritou benešovské knihovny bylo její časté stěhování – od roku 1976 do roku 1998 se stěhovala sedmkrát. Ani tyto

Foto archiv knihovny

změny neubraly nic na kvalitě její činnosti, což potvrzovala nejen spokojenost čtenářů, ale také účast v soutěži *Budujeme vzornou lidovou knihovnu*. V roce 1980 získala knihovna ocenění nejvyšší – Štít Ministerstva kultury ČSSR a titul „Vzorná lidová knihovna“. Když v roce 1997 střediskový systém v okrese Český Krumlov zanikl, stala se knihovnice pracovnicí obecního úřadu. Oddělení metodiky a s ním i rozvoj výměnných souborů byly převedeny do knihovny v Českém

Krumlově. Další výrazné změny nastaly zavedením internetu a přechodem veškeré evidence knihovny do elektronické podoby pomocí systému Lanis, od roku 2008 pak došlo k dalšímu zlepšení a byl zahájen provoz systému Clavius.

V roce 2007 odešla Marie Augustinová do důchodu a na místo knihovnice nastoupila paní Růžena Lepšová, která velmi fundovaně a s přehledem navázala na činnost své předchůdkyně.

V současnosti je knihovna umístěna ve zrekonstruovaném historickém domě na náměstí. Je centrem kulturního dění v obci – a to nejen proto, že je jediným kulturním zařízením v místě, ale především zásluhou osobnosti knihovnice. Knihovna navíc funguje také jako turistické a informační středisko, poskytuje veřejně přístupný internet a nabízí prodej propagačních materiálů. Paní Lepšová, „Růženka“, jak ji oslovují mnozí její čtenáři, vede také obecní kroniku a má na starosti měsíční vydávání obecního zpravodaje. Je hlavní organizátorkou všech kulturních akcí, které se během roku v obci konají. Velmi dobře spolupracuje se školami a dalšími místními organizacemi. Nahlédnutím na webové stránky <http://www.infocentrumbenesovnc.cz/> si můžeme udělat přehled o rozmanitosti a šíři této činnosti.

Je samozřejmé, že se knihovna účastní většiny celostátních akcí – *Březen, měsíc čtenářů*,

Noc s Andersenem, Pasování prvňáčků na čtenáře, Den pro dětskou knihu... Ve své činnosti se ale také zaměřuje na regionální historii a současnost. K oblíbeným akcím patří besedy se spisovatelem či cestovatelem, na které přijíždějí zájemci ze širokého okolí. Velký úspěch mělo i posezení nad starými kronikami, a to nejen u starších občanů, kteří využili příležitosti ke vzpomínání, ale i u mladé generace, která se dozvěděla zajímavosti ze života svých blízkých. Největší senzaci v poslední době vzbudila beseda s ředitelem Muzea Fotoateliéru Seidel v Českém Krumlově panem Petrem Hudičákem o nalezených skleněných fotografických deskách, které byly objeveny v jednom benešovském domě. Desky byly převezeny do Muzea Fotoateliéru Seidel, kde byly vyčištěny a kde také prošly procesem digitalizace. Na jejich záchranu se podílela i paní knihovnice. Ukázalo se, že se pravděpodobně jedná o rodinné snímky, které před válkou pořídil místní lékař MUDr. Theodor Dick. Byl to opravdu unikátní a nečekaný nálezk.

Aktivita paní Růženy Lepšové daleko přesahuje hranice obce. Od roku 2015 je lektorkou kurzů trénování paměti, vede Komunitní školu Benešov nad Černou, kde jsou zájemcům nabízeny lekce zaměřené na rozličné výtvarné techniky, zajišťuje Virtuální univerzitu třetího věku a také jazykové kurzy (výuka angličtiny a němčiny).

Je třeba také připomenout dobrou spolupráci nejen s obecním úřadem, ale i s blízkou Městskou knihovnou v Kaplici a pověřenou knihovnou v Českém Krumlově.

Co říct závěrem? Snad jen tolik, že díky takovým lidem, jako je paní Růžena Lepšová, se lidé rádi do knihovny vrací. Vědí, že zde vždycky najdou pochopení, radu a pomoc. Nezbyvá než jí popřát hodně sil a dobrých nápadů...

Berounská akademie

Aktivita zaměřená na vzdělávání dospělých a seniorů mají v českých veřejných knihovnách své pevné místo. Obzvláště v posledních deseti letech přicházejí mnohé knihovny s nejrůznějšími vzdělávacími projekty, o které je obecně velký zájem. Jeden takový projekt jsme spustili také v Městské knihovně Beroun. Berounská akademie, tříletý vzdělávací cyklus, se v červnu letošního roku dočkala svého prvního slavnostního ukončení.

1

2

3

4

- 1 – Přednáška PhDr. Zbyňky Dudy v Národní galerii v Praze na téma *Významní čeští malíři 19. a 20. století*
- 2 – Slavnostní ukončení tříletého cyklu v prostorách Muzea Českého krasu Beroun
- 3 – V rámci slavnostního ukončení druhého školního roku přednášel patriarcha Československé církve husitské Tomáš Butta
- 4 – Závěrečné foto účastníků prvního ročníku Berounské akademie

Foto archiv knihovny

Cílem a zaměřením Berounské akademie bylo rozšířit znalosti a poznatky frekventantů z různých oborů, avšak se zvláštním zaměřením na region. Projekt se svou formou nejvíce blíží univerzitě volného času. Účast na přednáškách není omezena věkem, vzděláním ani jinými kritérii. Liší se však tím, že na konci každého školního roku posluchači vyplňují závěrečný test. Autorem myšlenky byl – dnes již starosta města – Mgr. Ivan Kůs. Konkretizace a organizace celého projektu je pak kolektivním dílem berounské nakladatelky Mgr. Marie Holečkové a ředitelky berounské knihovny Mgr. Hany Ludvíkové. Brzy po spuštění projektu bylo jasné, že první ročník rozhodně nebude poslední. A kapacita dalšího ročníku byla také téměř hned naplněna. Co jsme tedy během uplynulých tří let studentům nabídli?

Trojka byla nosným kamenem akademie – tři „školní“ roky rozdělené na tři tematické okruhy po třech přednáškách. V prvním roce se přednášelo na téma malířství, příroda a geologie. Druhý rok byl zaměřený na architekturu, ochranu spotřebitele a liturgii. Poslední rok nabídl témata: významné osobnosti, symbolika historických zahrad a archeologie na Berounsku. Výuka probíhala vždy od září do června (kromě prosince) formou přednášek a exkurzí. Díky nim si studenti užili tzv. výjezdní přednášky. Navštívili například hrad Karlštejn, Národní galerii v Praze, zámek Králův Dvůr či hrad Točnick. Kde nejlépe zkoumat historii regionálních památek a životy regionálních osobností než přímo v terénu? Vybrané přednášky byly otevřené i širší veřejnosti a případní zájemci je mohli navštívit po předchozí domluvě a složení poplatku 70 Kč.

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

Dagmar Kopřivová – Městská knihovna Tišnov ✉ **Mgr. Jiří Kotouček** – Technologické centrum AV ČR, Praha ✉ **Mgr. Dagmar Marušáková** – Krajská knihovna Františka Bartoše Zlín ✉ **Hana Matějčková** – Středočeská vědecká knihovna v Kladně ✉ **MgA. Bc. Petr Nagy** – literární kritik; Národní knihovna ČR ✉ **Mgr. Věra Ondříčková** – PR specialista a lektorka komunikace ✉ **Mgr. Helena Orálková** – Knihovna Jiřího Mahena, Brno ✉ **Jiří Walker Procházka** – spisovatel, scenárista ✉ **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka ✉ **PhDr. Karel Sosna** – bývalý ředitel Parlamentní knihovny, Praha ✉ **Mgr. Iva Stluková** – Městská knihovna Beroun ✉ **Robert Štěrba** – TurboConsult s. r. o. ✉ **Mgr. Miroslava Šudomová** – Památník písemnictví na Moravě ✉ **prof. PhDr. Jiří Trávníček, M. A.** – Ústav pro českou literaturu AV ČR, Brno ✉ **Daniela Wimmerová** – Sekce pro venkovské knihovny SKIP ČR ✉ **Mgr. Petra Žabičková** – Moravská zemská knihovna v Brně

Na konci každého roku se konalo jeho slavnostní ukončení za přítomnosti vedení města Beroun ve vybraných reprezentativních prostorách – v kostele sv. Kateřiny v Tetíně, v modlitebně Církve československé husitské v Berouně a v Muzeu Českého krasu v Berouně – s předáním pamětních listů. Na úplný závěr dostali frekventanti také knihu o Berounské akademii, speciálně pro tuto příležitost vydanou. Čím se může Berounská akademie opravdu pyšnit, je výběr lektorů. V tomto směru je významná spolupráce s paní Holečkovou, která disponuje mnohými kontakty. Kromě toho, že zodpovídá za obsahovou náplň celého projektu, zajišťuje také kvalitní lektoři. Často se tak jedná o známé osobnosti.

Patří mezi ně například historik PhDr. Zbyněk Duda, botanik RNDr. Václav Větvíčka, geolog doc. RNDr. Zdeněk Kukul, DrSc., PhDr. Vladislav Dudák, patriarcha Církve československé husitské ThDr. Tomáš Butta, Th.D., a další.

Berounská knihovna získala své první zkušenosti s pořádáním vzdělávacích aktivit pro dospělé. Jsou cenné a převážně pozitivní. Již před prázdninami se další zájemci mohli těšit na nový ročník Berounské akademie, který jsme zahájili v září. Tím však nabídka vzdělávacích aktivit nekončí. Knihovna působí také jako konzultační středisko Virtuální univerzity třetího věku a od dubna nabízí kurzy trénování paměti.

RECENZE **PETR NAGY**

Smutně realistická pohádka o světě bílých a barevných

OYEYEMI, Helen. *Dívka jménem Boy*. Přeložil Ladislav NAGY. 1. vydání. Praha: Argo, 2016. Edice angloamerických autorů. 272 stran.

V pořadí již 125. svazkem vlajkové edice Arga, přinášející současnou prózu od anglo-amerických autorů (AAA), se stal román britské spisovatelky nigerijského původu Helen Oyeyemi s názvem

nyní žije v Praze, poprvé představuje českým čtenářům. Knihu přeložil a doslovem doprovodil Ladislav Nagy a její křest proběhl za účasti autorky 19. července na palubě A(VOID) Floating Gallery.

Román Helen Oyeyemi není moderní variací klasické pohádky o Sněhurce, a přestože v něm nechybí macecha, zrcadla ani krásná a všemi obdivovaná nevlastní dcera, která se záhy ocitne ve vyhnanství, jeho zápletky je zcela původní a o poznání komplikovanější.

Dívka jménem Boy. Teprve třicetiletá autorka má na svém kontě již dvě divadelní hry a pět románů – tím pátým z roku 2014 se Helen Oyeyemi, která

Mladé spisovatelce se podařilo ve svém díle přirozeně skloubit pohádky a mýty s historií a sociální tematikou. Na půdorysu vybraného pohádkového příběhu nakonec vystavěla ryze postmoderní podobenství o úředu některých „barevných“ obyvatel USA ve 20. století, nahlíženém očima mladé a střední generace v 50. až 60. letech. Svou hlavní hrdinku Boy Novakovou, dceru despotického newyorského krysáře vyrůstající bez matky, nechává na útěku z domova dojít do města Flax Hill v Nové Anglii, kde se posléze stane členkou rodiny Whitmanových. S manželstvím ovšem do jejího života vstupuje nejen ovdovělý zlatník Arturo, ale také jeho dcera z prvního manželství a řada

dalších, převážně ženských postav. A právě přítomnost Arturovy dcery s příznačným jménem Snow dává tušit, odkud autorka nejvíce čerpala inspiraci pro svůj pohádkově laděný příběh.

Román Helen Oyeyemi ovšem není moderní variací klasické pohádky o Sněhurce, a přestože v něm nechybí macecha, zrcadla ani krásná a všemi obdivovaná nevlastní dcera, která se záhy ocitne ve vyhnanství, jeho zápletky je zcela původní a o poznání komplikovanější. Zásadní novum a klíčovou postavu představuje Bird, vlastní dcera Artura a Boy, jejíž bezpečí se stává hlavním motivem hrdinčina jednání. Je to ostatně Bird, kdo má největší potíže se zrcadly (leccdy se v nich vůbec neodráží), a od svého narození se také stává ústředním katalyzátorem celého děje.

Zrcadla – potažmo zrcadlení, imitaci nebo iluzi – lze označit za leitmotiv přítomného románu, jak ovšem podotýká Ladislav Nagy ve svém zasvěceném doslovu, rovněž v tomto ohledu je situace o něco složitější. Zrcadlo a s ním spjaté motivy jsou v knize mnohdy pojímány metaforicky (odraz v zrcadle, respektive jeho absence, tak může symbolizovat třeba [ne]přijetí dotyčného soudobou společností) a řadu tradičních schémat či rolí autorka pozměňuje nebo zcela převrací (například coby macecha zde vystupuje jak matka nevlastní, tak i vlastní).

Ačkoliv je *Dívka jménem Boy* ve své podstatě románem historickým, zobrazené dobové reálie spíše jen ukotvují daný příběh s univerzálním poselstvím ve zvoleném časoprostoru a do popředí příliš nevystupují. Zatímco ústřední protagonisty

a jejich osudy autorka vykresluje vcelku detailně, ba někdy až příliš doslovně, prostor jimi obývaný – městečkem Flax Hill počínaje a jednotlivými domácnostmi konče – zůstává poměrně mlhavý, takřka pohádkově nereálný. Obdobně nejasný či neujasněný je ovšem i vzájemný vztah trojice hlavních hrdinek (Boy, Snow a Bird), stejně jako čtenářův pohled na ně, který se postupně proměňuje v závislosti na aktuální vypravěčské perspektivě a míře znalosti celého příběhu.

Téma rasové segregace a zvláště problematiku jevu zvaného „passing“, kterým se označuje snaha některých „barevných“ nalézt lepší místo ve společnosti coby „bílí“, Helen Oyeyemi zpracovává velmi citlivě a s nemalým pochopením pro lidské slabosti i touhy. Její pohled na hrdiny, jejichž skutky často pohání sobectví, strach či závist, není v žádném případě černobílý, zároveň však neváhá tvrdě odsoudit vylicené projevy rasové motivované nesnášenlivosti, pokrytectví a násilí.

Styl autorčina vyprávění je sice místy až příliš rozbíhavý (některé epizody působí lehce nadbytečně) a samotnou zápletku mohou někteří čtenáři pokládat za trochu přitaženou za vlasy (podobný námět ovšem zpracoval kupříkladu Philip Roth v *Lidské skvrně*), to však próze nikterak neubírá na čtivosti ani zajímavosti. Důmyslně komponovaný a poutavě odvyprávěný příběh *Dívky jménem Boy* svědčí o autorčině značném literárním talentu, a nezbyvá proto než doufat, že se brzy dočkáme překladu dalšího z jejích románů.

Z OBÁLKY

Města čtou

Stan na náměstí, v parku, na koupališti, na nádvoří zámku a v něm stojan s knihami a časopisy – vše za každého počasí volně dostupné všem, kteří se chtějí na chvíli zastavit a číst si, anebo jen naslouchat hlasu, který předčítá... Těmito slovy jsme v roce 2014 ve Čtenáři představovali pilotní projekt Městské knihovny Jirkov Města čtou, do kterého se zapojila také další města (Čitoliby, Tuchovice, Chomutov, Kadaň...). Kooperativní projekt pokračoval v roce 2015 a také letos města a obce četly, tentokrát již více ve vlastní režii: k zapůjčení bylo materiálové vybavení – přepravu, program a vše kolem toho si každý organizátor zajišťoval již sám. Inspirace „čtoucími městy“ pochází z akce *StadtLesen*, která se již několik let těší velké oblibě v Německu, Rakousku a severní Itálii... Jirkovské knihovně se podařilo tento unikátní koncept přenést do České republiky.

Více informací na <http://www.mestactou.cz/>.

Pohledem metodika: Knihovny a tržní mechanismus

I přesto, že se knihovnictví zařadilo mezi rozvíjející se obory, které reagují na chvatné změny současných potřeb čtenářské veřejnosti, jen těžko přesvědčujeme mecenáše státní správy, že krok umíme držet stejně rázný jako většina ostatních oborů. Co naplat? Stále a pořád jsme některými vnímání jako ti divní tvorové, kteří jsou zalezlí někde mezi obrovskými regály, cosi tam donekonečna přerovávají, čtou si a vlastně nedělají vůbec nic.

Čtenářství nikdy nebylo masovou záležitostí. Do knihoven se nikdy nehrnuly zástupy, vždycky to byla luxusní bonboniéra, jejíž sousta chutnala sladce, ale hodně těch, kteří by mohli směle ochutnat, drželi dobrovolnou dietu. Přesto se nám daří jednotlivé kousky bezděně rozdávat. Pohybujeme se v univerzitním prostředí stejně adekvátně a fundovaně jako v prostředí nejmenších knihoven kdesi v lesích.

Pokud bychom našim mecenášům položili jednoduchou otázku *Co se vám vybaví pod slovem knihovna?* – asi bychom nezaslechli ani to pro nás základní: například řetězec MDT, centrální katalogizace, pravidla RDA, JIB, jednotný knihovní systém v regionech, lákadla digitalizace atd. Tyto pojmy jako by mnohdy hnětly vosk a zalepovaly uši. Proč tedy knihovnický přeplácet? Peníze na činnost a služby? Navyšování rozpočtů? Vždyť si ani nestěžují. To jim stačí.

Pokud bychom se stejnou otázkou vyrazili do ulic, možná bychom sami sbírali mince. Nízké poplatky, dostupnost informací, nepřeborné množství titulů ze všech oborů, odborné poradenství, rychlost, ochota, neustálé hledání nových cest, moderní trendy. A někde bychom zaslechli třeba i ono nádherné – *Knihovna? To je přece naše paní Boženka!*

A hned by každému mělo naskočit, že nejrozvinutější síť knihoven, která je ve světě ojedinělá

a dělá nám moc pěknou reputaci, tvoří z osmdesáti procent právě ony Boženky, které se stydí říct svým chlebedárcům o korunu navíc a raději ukrájí ze svého a záračným klíčem zprostředkovaných příběhů otevírají duše, barví duhu fantazie, přirozeně vzdělávají, poskytují radu, úsměv, empatii, a to vše bez nároku na slušnou odměnu. Nešťastně se totiž touto skromností vytvořilo rovnítko mezi knihovnicí Boženkou a dobrovolnictvím.

Stejně nešťastně se vytvořilo i rovnítko mezi profesionálním knihovníkem a jeho profesionální ctí, lépe řečeno profesní. O té ať se nebudnuje, když po knihovnicích něco chceme. Profesní čest nepatří na jarmarky, kde se zaklínají hadi. Profesní čest je tichý, neslyšný, přitom nezpochybnitelný tep. A určitě je na čase, abychom už jednou provždy na tato rovnítka zapomněli a nestříleli do vlastních řad. Pohybujeme se v tržním hospodářství, kde i knihovník musí hodně tvrdě bojovat o svého zákazníka, hledat nové formy práce, křesat nápady, zkoušet zaujmout, zkvalitňovat stávající. Předkládáme komplexní hodnocení, nové koncepce, bojujeme o pozornost mecenášů a rozhodčích s pramalou nadějí, že se nalodíme na stejnou bárku s těmi s ostřejšími lokty, zvučnějšími hlasy, lepšími konexemi a nezdravou drzostí.

Tak tedy zapomeňme konečně na to, že je něco nejapného a neslušného na hovorech o penězích, které se zatím tak nedostatečně sypou do našeho oboru, zapomeňme na pocity, že knihovníkovi, tomu trpělivému a tichému zprostředkovateli krásna, vzdělání a poznání o nich nepřisluší příliš hlasitě mluvit, a nekompromisně si o ně říkejme. I my se pohybujeme v soukolí trhu. Je nemilosrdný. S grácií sobě vlastní budme nemilosrdní i my.

POKRAČOVÁNÍ RUBRIKY:

knihovní fondy • vztah zastupitelů a knihovníků • akce a soutěže • výsledky v regionu Kladno

Památník písemnictví na Moravě: z výstav pro malé i velké

LITERÁRNÍ VÝROČÍ SPISOVATELKY GABRIELY PREISSOVÉ

Letos v březnu jsme si připomněli 70 let od úmrtí spisovatelky, dramatičky a mimořádně talentované ženy Gabriely Preissové. V rámci tohoto literárního výročí přichystal Památník písemnictví na Moravě v Rajhradě (pobočka Muzea Brněnska, p. o.) menší výstavu s názvem *Gabriela Preissová (1862–1946)*. V Malé galerii v prostorách benediktinského kláštera se tak návštěvníci mohli seznámit s neobyčejně tvůrčí spisovatelkou (za svůj život napsala více než 60 děl), autorkou realistických dramát, emancipovanou ženou, sportovkyní a sběratelkou lidového umění. Nahlédnout do životních osudů a tvorby autorky *Její pastorkyně* a *Gazdiny roby* bylo možné do 19. června 2016.

Kurátorky se pokusily výstavní prostory rozčlenit do přehledných tematických celků mapujících důležité životní mezníky G. Preissové a představit též její inspirační zdroje (dětství a životní osudy, poznávání Slovácka, cesta k realistickému dramatu, kulturní vlivy aj.). Expozice dále poodhalila příběhy divadelních zpracování jejích her a představila spisovatelku i jako horlivou sběratelku a cestovatelku (k vidění byla ukázka krojů, výšivek, šátků, kraslic a malovaného porcelánu).

Cílem výstavy bylo přiblížit autorčinu tvorbu zejména středoškolským studentům a gymnazistům. S podporou edukačních prvků a díky přístupnému zpracování, které navazovalo na vzdělávací program škol (za pomoci audioukázek opery, kvízu v podobě spisovatelčina dopisu, skládaček...), se to – podle příznivé reakce mladší i starší generace – podařilo.

DOBRODRUŽSTVÍ ABECEDY – HRAVÁ A INSPIRUJÍCÍ VÝSTAVA

Od konce března Památník dále připravil interaktivní výstavu pro malé i velké návštěvníky s názvem *Dobrodružství abecedy*, která přibližuje historii abecedy, příběh znaků, značek, piktogramů a fonogramů, a představuje vývoj světového i našeho písemnictví.

V prostorách refektáře benediktinského kláštera se setkáte například s uzlovými značkami, vrubovými hůlkami nebo klínovým písmem Sumerů. Také se můžete seznámit se vznikem diakritického pravopisu, s Komenského živou abecedou i obrozenou slovo tvorbou. Svět písmenek je obohacen o repliky klínopisných tabulek, voskových psacích destiček nebo indiánského kipu. Najdete zde též hravé a pracovní koutky doplněné tiskátkou s hlaholskými znaky, různými puzzle sestavami a mnohými dalšími grafickými a tvořivými aktivitami. Děti si mohou vyzkoušet psaní na různých typech psacích strojů a použít i stroj určený pro Braillovo písmo, což se setkává s velkou zvědavostí a nadšením.

K výstavě je připraven velmi zajímavý a poutavý program (pro mateřské školy *ABCD kočka přede*, pro I. stupeň *Putování za písmenky* a pro II. stupeň *Písmo napříč staletími*), kde se žáci a studenti – s pomocí lektorů a speciálních výukových listů – seznámují s psaným textem a světem literatury. Při poznávání knižní dětské produkce si může malý návštěvník vykreslit středověkou iniciálku nebo napsat svůj vzkaz na stroji, popřípadě přilepit vlastní postřeh na velký „vzkazovník“. Tato hravá a poučná výstava trvá do 30. října 2016 a má obrovský potenciál zaujmout jak školní kolektivy, tak rodiny s dětmi.

Text a foto MIROSLAVA ŠUDOMOVÁ
• sudomova@post.cz

Nevidět neznamená nežít!

FriendlyVox pro knihovny

V České republice máme podle posledního šetření Českého statistického úřadu více než 102 000 osob s vážným zrakovým znevýhodněním. Jsou to lidé různého věku, vzdělání a mají různé životní příběhy. Jedno mají ale společné. Chtějí žít plnohodnotný život a nechťejí být vyčlenění někde na okraj společnosti. Pracují, studují, věnují se zájmovým činnostem. Přes veškerou svoji vitalitu a entuziasmus jsou však věci, se kterými si neporadí a u nichž potřebují asistenci.

Tímto způsobem bychom mohli shrnout pohnutky veřejných knihoven a spolupracující společnosti TurboConsult, s. r. o., které vedly ke vzniku projektu *FriendlyVox pro knihovny*. FriendlyVox? Co je to FriendlyVox? Prostým překladem dostaneme sousloví „přátelský hlas“. A přesně o to jde. FriendlyVox je ozvučený portál, který umožňuje zrakově znevýhodněným osobám jednoduše pracovat se službami internetu. Jedná se o řešení, které funguje na principu cloudu. To znamená, že není třeba instalovat a udržovat žádný složitý software přímo na počítači. Stačí se pouze ke službě připojit prostřednictvím internetového prohlížeče Google Chrome. Samotná služba pracuje na vzdálených serverech, proto nezatěžuje počítač, přes který je využívána.

Tolik technických údajů... Kde se ale FriendlyVox vzal? Za vznikem služby stojí společnost TurboConsult. Jedná se o významnou vývojářskou firmu, která patří mezi dlouholeté dodavatele bankovních informačních systémů v České republice. Zakladatel a majitel společnosti Vladimír Jareš má však osobní zkušenosti se světem zrakově znevýhodněných. Syn pana Jareše Honza je od narození nevidomý. Dnes už je to chlap jako hora. Vystudoval Pražskou konzervatoř – jako první nevidomý, ve společnosti vidících spolužáků. Jeho vzdělání a nemalé hudební nadání mu dnes umožňuje pracovat a vy-

dělávat si jako pianista a zpěvák. Se svojí kapelou koncertuje po celé zemi, ale má za sebou také řadu vystoupení za hranicemi České republiky. Samotné studium však nebylo nic jednoduchého. Honza musel překonávat překážky, o kterých se jeho spolužákům ani nezdálo. Jednou z největších výzev byla práce s počítačem. Jen si to zkuste, na chvíli zavřít oči a napsat si tak e-mail nebo najít informaci na internetu. Není to vůbec jednoduché. Bez tak zvaných asistivních technologií¹ je to dokonce naprosto nemožné. A tak se Honza vydal na dlouhou a složitou cestu učení se programů NVDA a JAWS. Znamenalo to naučit se stovky příkazů a klávesových zkratk. Zakoupení této pomůcky bylo navíc velice nákladné (počítač vybavený odečítačem JAWS stojí cca 100 000 korun). U Jarešů tohle všechno zvládli, ale v hlavě majitele vývojářské firmy zůstala řada nezodpovězených otázek. Opravdu musí být práce s asistivní technologií pro nevidomé lidi tak složitá? Je nezbytné, aby si nevidomý musel pořizovat tak drahé zařízení? A aby ho musel nosit všude s sebou, protože jiné běžně vybavené počítače nemůže použít? A opravdu musí být každý nevidomý současně expertem v oboru výpočetní techniky? Což není možné udělat vše méně náročné pro uživatele? Odpovědi na tyto otázky se po několika letech vývoje stal FriendlyVox.

Služba FriendlyVox byla představena 13. 11. 2014, tedy na Den nevidomých. Již od počátku bylo jasné, že se jedná o mimořádný projekt, čemuž odpovídal také zájem médií. Uživatelé byli zprvu skeptičtí a FriendlyVox se musel hodně snažit, aby si získal jejich důvěru. Ale podařilo se. Dnes již těžko najdete člověka, který se orientuje v problematice asistivních technologií, a FriendlyVox by neznal. Do projektu se postupně zapojily také servisní organizace, které poskytují služby nevidomým občanům.

Mezi ty nejdůležitější patří TyfloCentra, Tyflo-Servis a odbočky Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých České republiky. V současnosti existuje v rámci celé ČR hustá síť pracovišť, která nabízejí servisní a poradenské služby týkající se FriendlyVoxu. Počet uživatelů se zvyšuje každým dnem a FriendlyVox roste a sílí.

Doposud jsme mluvili jen o České republice. FriendlyVox je však projektem, který má mezinárodní přesah. Ke službě je možné přistoupit z kteréhokoli místa na světě, kde je k dispozici internetové připojení. Služba má řadu uživatelů z Číny, Ruska, USA, zemí Jižní Ameriky či Afriky. Jsou to právě chudé rozvojové země, kde může FriendlyVox osvědčit svoje kvality a pomáhat i tam, kde uživatelé nemají prostředky potřebné pro zakoupení tradičních kompenzačních pomůcek. Lokalizace do hlavních světových jazyků je proto samozřejmostí. Služba mluví českým, slovenským, anglickým a německým jazykem, další jazykové verze se připravují. Některé části FriendlyVoxu (například Wikipedie) mluví již dnes francouzsky, italsky, španělsky, ale také například čínsky a korejsky.

Pokud jsme už začali s popisem funkcí, asi by bylo dobré říci, co konkrétně FriendlyVox umí. Tak tedy – služba umožňuje práci s e-mailovým klientem. Má všechny základní funkce, na které jste zvyklí například z Outlooku, a něco málo navíc (příjem, čtení, odesílání, vyhledávání, práce s přílohami a podobně). Mail je navíc propojen s ostatními službami FriendlyVoxu, proto uživatel může snadno odeslat například odkaz na zajímavý článek z novin nebo na bezva video z Youtube. Zpřístupněny jsou také zpravodajské servery. Mezi ty české patří *novinky.cz*, *idnes.cz* nebo například *Blesk*. K dispozici jsou ale také slovenské, německé a anglické zpravodajské servery. Do projektu je zapojena i společnost Mafra, proto je možné přečíst si zde denní tisk – momentálně se jedná o *Lidové noviny* a *MF Dnes*, včetně regionálních verzí. Zajímavou funkcí je také archiv denního tisku, který umožňuje ohlédnout se za zajímavými událostmi až sedm dní zpětně. Systém umožňuje poslech asi 1000 rádií, která jsou přehledně uspořádána podle toho, v jakém jazyce vysílají, ale také podle žánru, který vysílají. Mimo to lze ve stanicích také fulltextově vyhledávat. Již dříve jsme se zmínili o Youtube. Také

tento bezbřehý oceán informací a zábavy je uživatelům plně přístupný. Řada funkcí Youtube je nevidomým osobám k dispozici pouze prostřednictvím FriendlyVoxu – klasické odečítače si s touto důležitou součástí internetu moc nevědí rady. Další součástí služby je zpřístupnění otevřené encyklopedie s názvem Wikipedie. „Wiki“ je fenoménem a důležitým zdrojem informací. Uživatelé zde mohou najít podklady nutné pro studium, ale například také informace o městě, které se chystají navštívit, nebo zde najdou vysvětlení pojmů, které někde zaslechnou a netuší, co znamenají.

FriendlyVox dále umožňuje pracovat s kontakty, překladačem, tvořit a ukládat si poznámky. Umí najít předpověď počasí stejně jako vyhledat v jízdním řádu vhodný vlakový či autobusový spoj, kterým se uživatel dostane do cíle své cesty. Pová vám také, co bude v televizi, a pokud se budete nudit, zahraje si s vámi třeba pexeso. Do budoucna toho ale bude mnohem víc. V plánu je například zpřístupnění Facebooku či Skypu. Projekt směřuje i k dalším často využívaným internetovým službám. Jedním z velkých problémů, které nevidomé lidi trápí, je obsluha bankovního účtu přes internet. Teoreticky je problém vyřešen, aplikace internetového bankovníctví splňují (minimálně u některých bank) formální požadavky přístupnosti pro zrakově postižené, takže odečítače jsou schopny s těmito aplikacemi pracovat. Prakticky ale tuto možnost využívá pouze zlomek zrakově postižených, naprostá většina zájemců a potenciálních uživatelů si na tuto cestu pro její složitost netroufne. Koncept, na kterém je postaven FriendlyVox, zde umožní mnohem jednodušší řešení, které zvládne většina zrakově postižených. Podobně zajímavá je možnost jednoduchého nákupu potravin a jiného zboží z domova prostřednictvím ozvučených e-shopů. Asi si umíte představit, o jak významnou pomoc půjde; a pokud ne, tak zavřete oči a pusťte se na dobrodružnou výpravu mezi regály vašeho supermarketu.

Nyní tedy máme rámcovou představu o tom, co je FriendlyVox a jaká je jeho filozofie. Zřejmě se už také objevují obrysy projektu FriendlyVox pro knihovny. Jenomže když se podíváme na rozsah projektu a množství služeb, které přináší, je jasné, že to bude velmi drahé.

1 Asistivní technologie zahrnují pomůcky a služby, které pomáhají lidem s hendikepem posílit oslabené fyzické nebo duševní funkce (pozn. red.).

Nejen talent

Foto Martin Kibi Fořt

Přestože psaní je nevděčná dřina a odborníci občas pláčou nad stavem čtenářství, napsat knihu by chtěl v hloubi duše skoro každý. Literární workshop v knihovně splnění snu o vlastním bestselleru garantovat nemůže. Účastníci si zde však mohou osvojit řadu dovedností, které se jim budou hodit. Rozhodně nemá smysl vybírat zájemce podle literárního nadání. Byť se bez něj tvořit nedá, má na psaní jen určitý vliv.

Koneckonců, každý učitel by potvrdil, že nadání a studijní výsledky sobě vzájemně neodpovídají. A co je vám platné, že student prokazatelně má jazykové a literární nadání, když zadaný slohový úkol zkrátka nevypracuje a neodevzdá. Latentních spisovatelů, kteří v hlavě nosí skvělý román, běhají po světě statisíce. Ale opravdu skvělých románů jsou jen stovky.

👤 Obyčejný člověk přemýšlí, jak by zaplnil čas. Talentovaný člověk se ho snaží využít.

Arthur Schopenhauer

📖 O psaní a sezení

Text se musí vysedět. Někdo chodí světem a jako houba saje vjemy, které chce později literárně

zpracovat, další si zapisuje útržky zaslechnutých rozhovorů a shromažďuje nápady, jiný v hlavě buduje celý příběh. Všichni však nakonec musí usednout ke stolu a text zapsat. A tento moment většinu lidí bolí. Zírají na prázdný papír, brouzdají po internetu, zakládají další a další soubory s dalšími a dalšími začátky, ale nikdy se k nim nevrátí. Dodržet řád a pravidelnost, když nás nic zvenčí nenutí, bývá nad síly mnoha adeptů psaní. Proto velmi pomůže pravidelné setkávání, úkolování a kontrolování, jak si dotýčný s textem poradil.

— Psaní je osamělé řemeslo

Na setkáních nad psáním je nejdůležitější pravidelnost. Je jedno, zda budou účastníci pracovat mezi schůzkami na stejném zadání, nebo každý

A knihovny musejí každou korunu obrátit dvakrát, než ji investují. A tady přichází další fantastická vlastnost služby FriendlyVox – je poskytována zdarma (tedy koncovým uživatelům, i knihovnám)! Je zřejmé, že vývoj a provoz služby „něco“ stojí. Náklady prozatím nese plně společnost TurboConsult. Již nyní se ale konkretizuje spolupráce s dalšími společnostmi a nadacemi, které se na projektu chtějí podílet. Můžeme tedy s jistotou prohlásit, že služba bude poskytována zdarma i nadále.

Když tedy nemusíme myslet na peníze, jak to funguje? Co je potřeba udělat pro to, aby se knihovna mohla k projektu připojit? Je to velmi jednoduché. Stačí napsat e-mail na adresu fox@turboconsult.cz. Ozve se vám pracovník společnosti TurboConsult, který následně přijede a přímo u vás provede přípravu nastavení počítačů pro práci s FriendlyVoxem. Současně také proškolí váš personál tak, aby byl schopen se službou pracovat, ale především aby byl schopen pomoci nevidomým uživatelům. Každý ozvučený počítač bude opatřen nálepkou, aby bylo zřejmé, že se jedná o zařízení zpřístupněné nevidomým osobám. Vstup do knihovny

bude označen podobným způsobem. Do budoucna také vznikne databáze knihoven, které jsou vstřícné k nevidomým uživatelům. Ale vlastně ne pouze nevidomým. FriendlyVox pomáhá při práci i dalším skupinám osob – seniorům, lidem s dyslexií, s poruchou pozornosti a hyperaktivitou apod.

První veřejné knihovny se již k projektu připojují. Můžeme jmenovat Městskou knihovnu Třebíč, Městskou knihovnu Jihlava nebo Městskou knihovnu Dačice. Tam všude již nálepky s obláčkem a nápisem FriendlyVox naleznete. Cíl projektu je ale podstatně ambicióznější. FriendlyVox by měl být k dispozici nevidomým uživatelům v naprosté většině knihoven. Pokud se tak nevidící člověk ocitne ve kterémkoli městě či obci, měl by vědět, že knihovna je jeho přítelem a zdrojem informací.

Věříme, že projekty, jako je tento, mají smysl. Veřejné knihovny vědí, že zdravotní hendikep není diskvalifikačním kritériem, a rády přispívají k boření bariér mezi lidmi. Vždyť také proto zde společně jsme.

ROBERT ŠTĚRBA

✉ Robert.Sterba@turboconsult.cz

Foto Marek Garamszegi

INSPIRACE Z KNIHOVEN

Focení s oblíbenou knihou

Středočeská vědecká knihovna v Kladně přišla v rámci letošního *Března – měsíce čtenářů* se zajímavým nápadem. Její čtenáři se mohli nechat zvěčnit se svou milovanou knihou, a to zkušeným fotografem. Vznikly tak krásné a veselé fotografie, které budou mít jednotlivci, kamarádi nebo celé rodiny jako milou vzpomínku nejen na knihovnu, ale také na knižku, která jim dělala na fotografiích společnost.

Akce s názvem *Focení s oblíbenou knihou* se zúčastnili čtenáři všech věkových kategorií. Ti, kteří si nepřinesli knihu vlastní, si mohli vybrat nějakou z volného výběru. Do focení se zapojili i náhodní kolemjdoucí, kteří sice chvíli sbírali odvahu, ale nakonec byli rádi, že se nechali přemluvit.

Příprava samotné akce není náročná. Základem je spolupráce s dobrým a zkušeným fotografem, který dovede prolomit ledy a přimět malé neposedné čtenáře chvíli v klidu „pózovat“. Další důležitou věcí

je volba vhodného místa v knihovně. Dobré je, aby se nacházelo někde v zákoutí – to ocení především ti, kteří se trochu stydí. V Kladně jsme zvolili místnost s volným výběrem a pohodlný gauč, na který se vešla celá rodina. Fantazii se ovšem meze nekladou, klidně můžete kreativně řídit a vyrobit si vlastní zajímavé pozadí pro focení. Pak už jen stačí usmívat se a mačkat spoušť foťáku.

Nebojte se podobnou akci uspořádat také. Výsledné fotografie můžete sdílet na svém webu, Facebooku a ostatních sociálních médiích (je potřeba mít písemné svolení od zúčastněných). Fotky vám také skvěle poslouží na propagační materiály nebo z nich můžete udělat v knihovně výstavku. Především ale udělají radost vašim čtenářům. Taková povedená fotka s oblíbenou knihou se bude skvěle vyjímat na policice rodinné knihovny.

PETRA HAVELKOVÁ

na svém tématu. Podstatné je, že mají úkol a časový výhled, ve kterém se mají s novým textem poprat. Jen kvůli sobě by se mnohdy nedonutili a psaní by odkládali, ale kolektiv lidí spřízněných psaním bývá účinnou motivací.

Každý, kdo začíná psát, se musí smířit s jednou základní věcí. Ačkoli sní o tom, že časem bude křtít své romány, vyprávět na besedách o svém psaní, setkávat se s fanoušky a dávat rozhovory novinářům, stále platí, že při psaní bude autor týdně, měsíce a mnohdy celé roky úplně sám. Jen on, jeho talent a jeho vůle vyprávět příběh.

👉 Jako při zkouškovém

I když se lidé na proces tvorby těší, nakonec těžce vydobytý čas na psaní často proleklují. Připomíná to zkouškové období či svaťák před maturitou, kdy i největší domácí lenoši umývali okna, vynášeli koše či přerovnávali knihovnu. U školáků je možné přirovnat takové rozpoložení k psaní referátu do školy.

— Jak jste napsali své referáty, diplomky či jiné delší texty?

Věnujte společný čas i sdílení zkušeností, jak se na psaní soustředit. Každý má zkušenost s nějakou obdobnou činností – studium, psaní referátů, seminární práce apod. Mnozí adepti psaní však již vyzorovali, jaké rituály u nich proces psaní nastartují. Někdo si uvaří kávu, jiný rovnou zajde s počítačem do kavárny, někdo vyžaduje ticho, další píše při oblíbené hudbě. Jsou autoři, kteří si kvůli psaní přivstanou, více jich však najdeme pohroužených do práce uprostřed noci. Povidějte si, co pomáhá vám, a vzájemně se inspirujte.

👤 Psaní je řemeslo jako každé jiné.

Arnošt Lustig

👉 Nebezpečný počítač

Psaní na psacím stroji či přímo v ruce odzvonilo jen zdánlivě. Kdo by se dobrovolně vzdal počítače a všech báječných možností, které poskytuje? Kontrola pravopisu, automatické opravy, vyhledávání synonym – a to je jen textový editor. Připojení na internet nás přece katapultuje doslova do celého světa, na dosah informací, které využijeme k tvůrčímu psaní! A tady je kámen úrazu. Kvůli soustředění na psaní vyhledáváme samotu, ale počítač neustále otevírá okna a nechá nás vyhlížet ven. Zatímco rodina tiše přešlapuje kolem

dveří zavřeného pokoje, kde spisovatel tvoří, počítač nevybíravě upozorňuje na nové zprávy, maily a naprosto zbytečné informace o lidech, kteří nejsou důležití. A tak se (ne)překvapivě často setkáme s autory, kteří píšou bez počítače.

— Pozor na lelkování!

Rozptylování může mít různé podoby a vyrovnat se s ním musí lidé při učení i v mnoha zaměstnáních. Nejzákeřnější je však vyrušování, ke kterému dáme při psaní svolení sami – sociální síť, chatování, brouzdání po internetu, zapojování se do internetových diskusí apod. Tato lákadla odvádějí nejen od samotného psaní, tedy od kvalitní řemeslné práce, ale zejména vytrhávají z tvůrčího soustředění – z oněch vzácných okamžiků, kdy se autorovi zjeví literární múza.

— Pochyťte lelky

S účastníky literární dílny si zahrajte hru na chytání lelků. Na kousky papíru každý napíše tři nejčastější druhy vyrušení, se kterými se při psaní musí potýkat. Potom si přítomní tyto papíry rozloží po stole, dají k sobě stejné či podobné důvody a následně vymýšlejí, jak takové „lelky“ pochytat – tedy vyhnout se jim či je zvládnout.

👤 Schopnost soustředit se, neodbíhat od tématu a setrvat u započaté práce jsou dovednosti, které ocení nejen spisovatelé.

— Následující úkol pro účastníky literárního workshopu vypadá jednoduše, ale je zatraceně obtížný: *Připravte do příštího setkání příběh v libovolném žánru v rozsahu tří stran, ale napište svou povídku takzvaně „v ruce“. Papír a tužka se vám nikdy nevybijí ani neodpojí. Co se týká jakýchkoliv odborných poznatků či detailů, jistě máte doma v knihovně odborné encyklopedie všeho druhu a zaměření. Využijte je. Napište alespoň jeden svůj text bez elektřiny, bez počítače, bez internetu: zapomeňte na klávesy delete, najdi-nahrad nebo funkci thesaurus. Zkuste to, je to zajímavá zkušenost. Budete si vážit každého napsaného slova.*

👤 Všudypřítomný a všeobsahující internet – dobrý sluha, ale zlý pán!

— Pokud se výše zadaný „nelidský“ úkol bude zdát účastníkům příliš krutý, můžete jim ho

lehce zmodifikovat. Účastníci workshopu sice přijdou o onen pocit úžasu nad doslova „vlastnoručně“ stvořeným příběhem, ale i tato jemnější varianta je vhodná k pochopení psaného textu v jeho historických či odborných souvislostech: *Vypněte si připojení wi-fi, internet jako takový, tedy i na chytrém mobilu. Nechte si puštěný jen textový editor a notebook. A jednoduše a prostě – pište příběh.*

👉 Návrat ke klasikům

Je dobré si uvědomit, jak byla napsána klasická díla. Napsat povídku či novelu stejným způsobem je cennou zkušeností a není nutné hned máčet brko v kalamári a písmena vykroužit na pergamen. Autor si uvědomí, že musí v první řadě používat svou hlavu, své pocity a názory. Lépe se ubrání závislosti na informačním balastu, který se na všechny valí, a odolá lákadlu kopírování textů – třeba popisů z Wikipedie a dalších lákavých zdrojů.

👤 Žena musí mít peníze a vlastní pokoj, pokud chce psát beletrii.

Virginia Woolfová
(My jen dodáme, že nejen žena.)

👉 Vlastní pokoj

Neméně důležité je vstřípnit účastníkům literárního workshopu zásadní potřebu spisovatele. Každý při tvorbě potřebuje své „místečko“, svůj klid a místo na soustředěnou tvorbu. Spojení „vlastní pokoj“ můžeme chápat i jako „vlastní klid“. Je dobré si své psací místo oddělit aspoň paravánem nebo skříní. Stačí i komora s malým oknem, elektrickou zásuvkou a pohodlným křesílkem (židlí). Část autorů využívá pro psaní pobyt na chatě či chalupě. Jsou i lidé, kteří odcházejí psát do kaváren či knihoven.

👤 Vytvořte si pro psaní svůj svět, svou bublinu.

— Diskutujte s účastníky, jaké podmínky si vytvářejí pro tvůrčí práci. Již nejde o fyzicky oddělené místo, ale o samotný způsob psaní. Každý píše jinak, každý potřebuje to své. Jak si vytvořit svou psací bublinu? Je třeba sám sebe znát:

- *Jste skřivan, či sova? Někdo píše dopoledne, někdo do půlnoci, někdo po půlnoci.*
- *Někteří autoři používají jako zvukovou kulisu hudbu. Někdo ovšem píše ve zcela tichém prostředí, jiný zase potřebuje hudbu odpovídající žánru. Inspirační mohou být filmové soundtracky.*
- *Při psaní se dají jako motivační zdroj použít různé nápoje, kofoly, džusy, čaje atd.*
- *Někdo při psaní mlsá, jiný píše hladový.*
- *Jak je pro vás důležitá teplota a světlo v místnosti?*

👤 Není strana jako strana, základní je normostrana.

👉 Doc, odt či rtf

Přestože jsme výše počítač trochu haněli, ve skutečnosti je dobré zvládnutí práce s textovým editorem při psaní velkou výhodou. Ani začínající autor by neměl odrážet odstavce mezerníkem, ale tabulátorem. Měl by umět ukládat text v základních formátech a opravovat překlepy, na které ho editor upozorňuje podtržením. Začínající autoři, kteří chtějí posílat své povídky do literárních soutěží, do redakcí časopisů či do nakladatelství, by také měli vědět, že v našich zemích je základním měřítkem rozsahu psaného textu tzv. normostrana. A že v liště textového editoru není těžké najít a použít funkci „počet znaků“. Když je autor vydělí číslem 1800, zjistí, kolik normostran vlastně napsal.

— Jak vypadá normostrana:

60 znaků včetně mezer na jeden řádek,
30 řádků – 1800 znaků (včetně mezer)
na jednu normostranu.

Pokud by autoři psali anglicky, vybrali by v roletce „revize“ vedlejší možnost, kterou je počet slov.

Přejeme účastníkům vašeho tvůrčího workshopu mnoho vynikajících normostran!

JIRÍ W. PROCHÁZKA a KLÁRA SMOLÍKOVÁ

Podklady jsou čerpány
z databází KKL, ANL a Anopress

Knihovny podle Projektilu. *Biblio: o knihách ze všech stran*. 2016, 4(8), s. 3. ISSN 2336-1921.

Článek popisuje projekty nových knihoven, které studio Projektil realizovalo (například Národní technická knihovna), dále projekty knihoven, které zůstaly „na papíře“, a příklady knihoven vzniklých rekonstrukcí starých budov. Jsou zde zmíněna ocenění, která jednotlivé projekty získaly.

MAŠEK, Petr. Zemřel historik zámeckých knihoven. *Lidové noviny*, č. 197 (20160823), s. 9. ISSN 0862-5921.

Nekrolog historika zámeckých knihoven PhDr. Luboše Antonína sepsaný jeho kolegou Petrem Maškem, který stručně popisuje profesní dráhu doktora Antonína.

LAUDER, Silvie. Tak trochu jiná knihovnice. *Respekt*, č. 31, s. 26. ISSN 0862-6545.

Článek představuje Hanu Hrabákovou, která zreagovala svoje vize a zmodernizovala knihovnu Hejtná (<http://www.hejtna.knihovna.cz/>). Vytvořila knihovnu jako centrum setkávání v obci, místo pro různé kulturní akce, změnila akvizici knihovny apod. Byla oceněna cenou ve facebookové soutěži *Knihovna jinak 2015* pořádané Svazem měst a obcí ČR.

ČISAŘ, Jaroslav. Slyšte: audioknihy podporují četbu. *Lidové noviny*, č. 177 (20160730), s. 24. ISSN 0862-5921.

Autor v úvodu příspěvku vysvětluje rozdíl mezi zvukovou knihou a audioknihou, popisuje jejich vývoj v minulosti a současnosti. Věnuje se historii vzniku zvukových knih, představuje portály audioknih Audiolibrix a Audiotéka.cz, dále nejoblíbenější autory české i zahraniční provenience, hlavní nakladatelství, audioknihy pro slabozraké a nevidomé apod. Zamýšlí se také nad vlivem poslechu audioknih na četbu. Na konci článku je umístěn seznam „nejčtenějších“ audioknih.

HLADÍK, Petr, Svatoslav ONDRA a Alexandr ZVONEK. Hybridní knihovny. *Gong*, č. 7, s. 45. ISSN 0323-0732.

Příspěvek ve stručnosti představuje projekt *Hybridní kniha*. Popisuje zapojení a úlohu Střediska Teiresias Masarykovy univerzity v tomto projektu. Věnuje se druhům literatury, které se zpracovávají v rámci hybridní knihovny, i čtenářům, kterým jsou tyto tituly určeny.

Festival v Praze představí průřez českou vědou. *Lidové noviny*, č. 210 (20160907), s. 16. ISSN 0862-5921.

V prostorách Národní technické knihovny se uskutečnilo v rámci akce *Festival vědy* několik populárně naučných přednášek (<http://www.festival-vedy.cz/index.php/program/>). Festival je organizován vysokými školami ve spolupráci s akademickými institucemi.

Na výstavě o Wichterlem bude v Olomouci i replika čočkového stroje. *Právo – střední a východní Morava*, č. 203 (20160830), s. 11. ISSN 1211-2119.

Článek popisuje výstavu konanou ve Vědecké knihovně v Olomouci, která je věnována geniálnímu chemikovi Ottovi Wichterlemu. Výstava představuje jeho život a dílo. Je doplněna mimo jiné o komiks *Příběh kontaktní čočky* s ilustracemi Zuzany Bahulové.

JÁCHIMOVÁ, Veronika. Muzeum bratří Čapků. *Vesmír*, č. 9, s. 54.

Autorka předkládá měnící se pohled na dílo a osobnost Karla Čapka. Věnuje se například tématu vyřazování a opětovného zařazování určitých titulů tohoto autora do fondů knihoven. Dále si všímá představení této osobnosti ve dvou literárních muzeích – Památníku národního písemnictví a Muzeu bratří Čapků v Malých Svatoňovicích – v době od roku 1947 do roku 1963.

Portály digitálního kulturního dědictví. *IT Systems*, č. 7 (20160822), s. 7. ISSN 1212-4567.

Příspěvek informuje o portálovém řešení pro různé instituce (například knihovny, ústavy památkové péče, krajské úřady aj.), které vytváří společnost IBA. Mimo jiné popisuje důvody vzniku webového portálu historických fondů v současnosti provozovaného na platformě Liferay, který zprostředkovává vyhledávání ve fondech padesáti zámeckých a dalších deseti knihoven (přístupný na adrese <https://histfondy.npu.cz/>). Článek se dále věnuje Portálu digitální kulturní dědictví Kraje Vysočina, který je zaměřen na knihovní fondy a muzejní sbírky tohoto kraje (<http://digitalizace.kr-vysocina.cz/>). Ve stručnosti popisuje obsah digitalizovaných sbírek a služby, které portál poskytuje. Dále se také věnuje Portálu systému evidence uměleckých děl pro Policii České republiky.

Před 130 lety, **1. 11. 1886**, se narodil rakouský spisovatel a esejista **Hermann Broch** († 1951), autor čtenářsky náročných děl, jež patří k vrcholným dílům literární moderny meziválečného období: románové trilogie *Náměsíčníci* a románů *Pokušitel* (v jiné verzi *Očarování*) a *Smrt Vergilova*; český vyšly také *Dopisy o Německu 1945–1949* a výbor z esejů *Román – Mýtus – Kýč*.

Před 105 lety, **2. 11. 1911**, se narodil řecký básník **Odysseas Elytis** († 1996), nositel Nobelovy ceny za literaturu; český vyšel výbor z jeho básní pod názvem *Bláznivý granátovník*.

Před 115 lety, **3. 11. 1901**, se narodil a před 40 lety, **23. 11. 1976**, zemřel francouzský spisovatel a politik **André Malraux**, který ve svých románech předznamenal existencialismus; nejznámější je *Lidský úděl*, odměněný Goncourtovou cenou.

Před 180 lety, **6. 11. 1836**, zemřel český básník a prozaik **Karel Hynek Mácha** (* 16. 11. 1810), představitel českého romantismu a zakladatel moderní české poezie; proslavil se jak svým životem, tak dílem básnickým a prozaickým, jemuž dominuje lyrickoepická skladba *Máj* (1836), jedna z nejvydávanějších českých knih.

Před 40 lety, **6. 11. 1976**, zemřel **Václav**

Čtvrtek (* 1911; vl. jménem V. Cafourek), český spisovatel pro děti a mládež, autor povídek, románů a her o současních dětech a populárních pohádkových příběhů; je považován za pokračovatele klasiků českých pohádek; vytvořil populární a oblíbené postavičky Budulínka, Rumcajse, Manku a Cipíska, vodníka Česílka, Makovou panenku a motýla Emanuela, vílu Amálku, hajného Robátka aj.

Před 205 lety, **7. 11. 1811**, se narodil český spisovatel, historik a právník **Karel Jaromír Erben** († 21. 11. 1870), sběratel českých lidových písní a pohádek, autor básnické sbírky *Kytice* a souboru *České pohádky*.

Před 100 lety, **8. 11. 1916**, se narodil německý spisovatel, dramatik, výtvarník a filmový režisér **Peter Weiss** († 1982); proslul hlavně svými dramaty *Pronásledování a zavraždění Jeana Paula Marata provedené divadelním souborem blázince v Charentonu za řízení markýze de Sade* (zfilmoval Peter Brook) a *Přelíčení*; český vyšly také prózy *Stín vozkova těla* a *Rozhovor tří chodců*.

Před 195 lety, **11. 11. 1821**, se narodil ruský spisovatel **Fjodor Michajlovič Dostojevskij** († 1881), jeden z nejvýznamnějších a nejčtenějších světových autorů, vrcholný představitel ruského realismu a předchůdce moderní psychologické prózy; proslul svými romány a novelami *Zápisky z mrtvého domu*, *Chudí lidé*, *Hráč*, *Dvojník*, *Zločin a trest*, *Idiot*, *Běsi*, *Výrostek* a *Bratři Karamazovi*.

Před 300 lety, **14. 11. 1716**, zemřel **Gottfried Wilhelm Leibniz** (* 1646), německý filosof, vědec, matematik a teolog píšící převážně v latině a francouzštině; český vyšly např. jeho knihy *Monadologie* a *jiné práce* a *Theodicea: pojednání o dobrotě Boha, svobodě člověka a původu zla*.

Před 100 lety, **15. 11. 1916**, zemřel polský spisovatel **Henryk Sienkiewicz** (* 1846), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1905), autor proslulých historických románů *Ohněm a mečem*, *Potopa*, *Pan Wolodyjowski*, *Quo vadis* a *Křižáci*.

Před 110 lety, **18. 11. 1906**, se narodil německý spisovatel **Klaus Mann** († 1949), syn spisovatele Thomase Manna, synovec spisovatele Heinricha Manna; proslul především románem *Mefisto*, který byl skvěle zfilmován Istvánem Szabóem v roce 1981, a autobiografií *Bod obratu*.

Před 100 lety, **22. 11. 1916**, zemřel americký spisovatel **Jack London** (* 1876), který se proslavil romány *Volání divočiny*, *Tulák po hvězdách* a *Martin Eden*.

Před 190 lety, **24. 11. 1826**, se narodil italský spisovatel **Carlo Collodi** († 1890), jehož nejproslulejší knihou jsou *Pinocchiova dobrodružství*.

Před 90 lety, **26. 11. 1926**, zemřela česká básnička, libretistka, spisovatelka a překladatelka **Eliška Krásnohorská** (* 18. 11. 1847; vl. jménem Alžběta Pechová), dnes známá hlavně jako libretistka Smetanových oper *Hubička*, *Tajemství*, *Čertova stěna* a *Viola* (kterou Smetana nedokončil); napsala také zajímavé paměti *Co přinesla léta*.

Před 135 lety, **28. 11. 1881**, se narodil **Stefan Zweig** († 1942), rakouský prozaik, esejista, básník a překladatel, autor románů a novel *Netrpělivost srdce*, *Opojení z proměny*, *Amok*, *Šachová novela* či *Zmátení citů*, cenné autobiografie *Svět včerejška* a řady biografií (*Marie Antoinetta*, *Marie Stuartovna*, *Balzac* aj.).

Brexit a knihovny

Podle výsledku britského referenda z 23. června si 52 procent voličů přeje vystoupit z Evropské unie. Mnoho lidí, kteří se hlasování nezúčastnili, s výsledkem nesouhlasí. Například podle výzkumu časopisu *The Bookseller* 78 procent lidí, kteří pracují s knihami, chtělo, aby Británie v Evropské unii zůstala.

Vyjednávání související s vystoupením zabere několik let plných nejistoty. Zatím nejsou známy žádné podrobnosti ani obsah vyjednávání. Zdá se, že ani lidé, kteří hlasovali pro brexit, neměli předem žádný plán.

Tři hlavní britské organizace, které sdružují pracovníky s literaturou, vydaly prohlášení, že během přechodné doby budou chránit zájmy svých profesí – knihovnická asociace CILIP dává všeobecnou záruku, že zájmy knihovníků a čtenářů budou během vyjednávání uznávány a chráněny. Nakladatelské sdružení The Publishers Association slibuje, že bude členům během přechodného období oporou. Asociace knihkupců se ve svém časopise dívá na situaci pesimisticky: *Všechno v Británii, včetně našeho oboru, na tom bude hůře. Nevidíme nic kladného...*

Obecně mají lidé hlavní obavu z ekonomické krize. Knihkupci předpokládají, že nákup knih poklesne a že ve všech institucích, včetně knihoven, dojde k dalšímu poklesu investic. Vzhledem k tomu, že knihovny neměly v posledních několika letech dostatečné finanční zdroje, tak může být situace velmi vážná.

Omezení volného cestování ze zemí Evropské unie postihne jednak lidi, kteří pracují v Británii na základě dřívějších pravidel, jednak bezpochyby omezí obsazování volných pracovních míst. Utrpí tím přístup k novým myšlenkám.

Rozvíjení informační profese potřebuje vazbu na mezinárodní prostředí – a brexit stojí v cestě mezinárodní spolupráci. I když britské knihovny budou dále členy širších systémů knihovnické spolupráce, jako je třeba EBLIDA (European Bureau of Library Information and Documentation Associations), regionální členství v Evropské unii jim bude scházet.

EBLIDA v článku o brexitu (www.eblida.org/news/brexit.html) slibuje, že se bude dále zastávat zájmů britských knihoven, aby neztratily kontakt s Bruselem, i když tam Britové ztratí přímý hlas. Ve své analýze jmenuje oblasti, ve kterých britské knihovny potřebují evropskou podporu: autorské a informační právo; vzdělání, výzkum a kultura; přístup k zahraničním informacím; rozvoj knihoven, gramotnosti a kultury četby; výuka informační gramotnosti.

Vyjednávání o důsledcích brexitu bude trvat dlouho. Období, ve kterém se Británie právě nachází, je plné nejistot. Podrobnosti o tom, jaký to bude mít dopad na knihovny, nejsou zatím nikde systematicky zpracovány (s výjimkou krátkého článku organizace EBLIDA). Je však naděje, že knihovnická profese v Británii má zdravý kořen a toto období zdárně přečká.

Mnoho lidí (včetně mě), o kterých se tradičně říká, že zachovávají „klid Angličana“, nachází útěchu ve sledování zpráv o „debatě“, kterou vedou tři kocouři v Downing Street a kterou noviny bedlivě sledují. Nedávno Palmerston, kocour zahraničního ministerstva, napadl Larryho z rezidence ministerské předsedkyně, ale Gladstone z rezidence ministra financí zachoval neutralitu a odmítl se k případu vyjádřit – obrázky můžete najít prostřednictvím Google Images pod heslem *Larry (cat)*.

CO PRO VÁS PŘIPRAVUJEME...

- **Digitální repozitáře v knihovnách a na univerzitách**
- **Jaké byly Knihovny současnosti 2016**
- **Čtenářský deník online – využití digitálních technologií k podpoře četby**
- **Polské knihovny – několik pohledů z různých stran a další příspěvky**

Švédská národní knihovna dostala v roce 2015 za úkol vytvořit Národní strategii knihoven založenou na dlouhodobém uchování dokumentů a rozvoji spolupráce veřejných knihoven. Tyto knihovny financované z veřejných rozpočtů musí nabízet bezplatný přístup k informacím; podporují také čtenářskou gramotnost, spolupracují se školami a podílejí se na rozvoji vědy a výzkumu. Švédské knihovny jsou nejen místy setkávání s literaturou, ale nabízejí i prostor pro vzájemný dialog a jsou tak důležitými stavebními kameny demokracie. Národní knihovna ve strategii zdůrazňuje potřebu spolupráce knihoven, význam knihovnické profese, rozvíjení schopnost analyzovat a vyhodnocovat zdroje a svobodně obhajovat požadavky knihoven. Analyzuje také potřeby švédských školních knihoven. Dále objasňuje postavení knihoven v životě společnosti, reflektuje potřeby uživatelů, zaměřuje se na podporu nových médií a technologický rozvoj. Strategie odpovídá i na otázky týkající se národní koordinace dlouhodobého uchování dokumentů v digitální formě a na otázky budování digitálních sbírek. Národní koordinátor pro strategii Erik Fichtelius a výzkumní pracovníci Krister Hannsson a Karin Linder pracují co nejtransparentněji a chtějí, aby se knihovnická komunita na strategii podílela. Fakta, znalosti, zkušenosti a myšlenky shromažďují mnoha způsoby. Dokonce založili na Facebooku pracovní skupinu. Strategie knihoven má být připravena v roce 2017.

(*Scandinavian Library Quarterly* – Volume 49, No. 1–2/2016, s. 21–23)

Německo má více než 1,2 milionu osob se zrakovým postižením, a tak se i knihovny v Sasku snaží rozšiřovat nabídku služeb pro tuto cílovou skupinu. Saské knihovny ve spolupráci s německou Ústřední knihovnou pro nevidomé – Deutschen Zentralbücherei für Blinde (DZB) – připravují řadu projektů pro zrakově postižené uživatele. Městská knihovna v Lipsku má ve svém fondu více než 33 000 audioknih a díky úzké spolupráci s DZB nabízí zvláštní poradenské služby. Knihovny v Sasku vzájemně kooperují – dochází k výměně specializovaných fondů i zkušeností. V případě, že knihovny podepíší smlouvu s DZB, mohou nabízet uživatelům snadný přístup k rozsáhlým sbírkám audioknih. Zvukové knihy ve formátu Daisy jsou pro zrakově postižené snadno

ovladatelné a uživatelsky přívětivé. DZB se snaží nabídku audioknih zpřístupnit i venkovským knihovnám, nabízí knihovníkům také specializovanou školení o práci se zrakově hendikepovanými uživateli. Tato cílová skupina potřebuje jiný přístup než „běžní“ uživatelé a knihovníci musejí být při komunikaci daleko citlivější. Velmi důležitá je propagace služeb a spolupráce s místními organizacemi pro zrakově postižené. DZB nabízí zapojeným knihovnám propagační letáky, plakáty a vydává tiskové zprávy. Aktuální informace k projektům se zájemci dozvědí na webových stránkách www.dzb.de.

(*Das Magazin der Bibliotheken in Sachsen* – Jahrgang 9, Nr. 1/2016, s. 38–39)

Metodické centrum Slovenské pedagogické knihovny připravilo koncem roku 2015 tři projekty na podporu čtení žáků základních a středních škol nejen na Slovensku, ale také v Čechách. První dva projekty byly vyhlášeny při příležitosti Mezinárodního měsíce školních knihoven v říjnu a třetí projekt 26. října, kdy se slaví Mezinárodní den školních knihoven. Do projektů se zapojilo na 1272 českých a slovenských škol s celkovým počtem 164 414 žáků, pedagogických i nepedagogických pracovníků a vzácných hostů. Česko-slovenský projekt *Záložka do knihy spojuje školy* připravuje Slovenská pedagogická knihovna ve spolupráci s Národním pedagogickým muzeem a knihovnou J. A. Komenského v Praze. Cílem tohoto projektu je navázání kontaktů mezi českými a slovenskými školami a podpora čtení výměnou záložek do knih. Na záložkách mohou žáci ztvárnit téma „Moudrost ukrytá v knihách“. Slovenská pedagogická knihovna v Bratislavě vyhlásila již čtvrtý ročník stejnojmenného celoslovenského projektu s obdobným cílem – školy tak rozvíjejí vzájemnou spolupráci a poznávají život žáků v různých částech Slovenska. Třetím projektem byl 11. ročník celoslovenské aktivity *Nejzajímavější akce školní knihovny k Mezinárodnímu dni školních knihoven*. Záměrem bylo zábavnými formami práce s knihou podpořit u žáků dobrý a trvalý vztah ke knize, školní knihovně, ke čtení a také se dozvědět něco nového. Vítězné školy získaly od Slovenské pedagogické knihovny knihy v hodnotě 2000 €. (Knižnica – Ročník 17, číslo 1, 2016, s. 43–49)

KNIHOVNICTVÍ

Teorie. Řízení a organizace

BENT, Moira J. Practical tips for facilitating research.

[Praktické tipy pro snadný výzkum.] London: Facet Publishing, 2016. xii, 263 stran: ilustrace. Practical tips for library and information professionals.

ISBN 978-1-78330-017-4 K140.315

FRIEDMAN, Alon. Statistics for library and information services: a primer for using open source R software for accessibility and visualization. [Statistika pro knihovnické a informační služby: návod pro použití otevřeného software pro přístupnost a vizualizaci.] Lanham; Boulder; New York; London: Rowman & Littlefield, 2016. xvi, 355 stran: barevné ilustrace, tabulky.

ISBN 978-1-4422-4992-9 Kq 40.287

Libraries V4 in the Decoy of Digital Age: proceedings of the 6th Colloquium of library and information experts of the V4+ countries held from 31st May – 1st June 2016 in Brno = Knihovny zemí V4 v nástrahách digitálního věku: sborník příspěvků ze 6. kolokvia knihovnicko-informačních expertů zemí V4+ konaného 31. května – 1. června 2016 v Brně. Brno: Moravian Library in Brno, 2016. 476 stran: ilustrace.

ISBN 978-80-7051-216-6 Kfd 40.355

MATTHEWS, Joseph R. Research-based planning for public libraries: increasing relevance in the digital age. [Plánování pro veřejné knihovny na základě výzkumu: rostoucí význam v digitálním věku.] Santa Barbara, California; Denver, Colorado; Oxford, England: Libraries Unlimited, an imprint of ABC-CLIO, LLC, 2013. xv, 207 stran: ilustrace.

ISBN 978-1-61069-007-2 Kf 40.295

Architektura knihoven

CHARBONNET, Lisa. Public library buildings: the librarian's go-to guide for construction, expansion, and renovation projects. [Budovy veřejných knihoven: příručka knihovníka pro projekty výstavby, rozšíření a rekonstrukce.] Santa Barbara, California; Denver, Colorado: Libraries Unlimited, an imprint of ABC-CLIO, LLC, 2015. xiv, 220 stran: ilustrace.

ISBN 978-1-4408-3858-3 Aac 40.293

PRIZEMAN, Oriel. Philanthropy and light: Carnegie libraries and the advent of transatlantic standards for public space. [Filantropie a světlo: Carne-

gieho knihovny a nástup transatlantických norem pro veřejný prostor.] Farnham; Burlington: Ashgate, 2012. xxii, 235 stran: ilustrace.

ISBN 978-1-4094-2798-8 Aa 40.314

Sítě knihoven

NOVOTNÁ, Eva. Klementinské pověsti. 2. vydání. Praha: Národní knihovna České republiky, 2015. 19 stran: ilustrace, portréty.

ISBN 978-80-7050-651-6 Za 9.858/B

SKLENÁŘ, Karel a kol. Velká kniha o Národním muzeu. Praha: Národní muzeum, 2016. 293 stran: ilustrace (převážně barevné), portréty, faksimile.

ISBN 978-80-7036-476-5 Tde 40.353

Vzdělávání knihovnických a informačních pracovníků

BLANCHET, Helen, Christ POWIS a Jo WEBB. A guide to teaching information literacy: 101 practical tips. [Příručka k výuce informační gramotnosti: 101 praktických tipů.] London: Facet Publishing, 2012. ix, 262 stran: ilustrace.

ISBN 978-1-85604-659-6 V 40.306

Libdesign: poznávání, analýza, design, testování: 35 metod pro lepší služby. Brno: Masarykova univerzita, Kabinet informačních studií a knihovnictví, 2015. 35 karet + 1 příručka.

V 40.305

KNIHOVĚDA

JURASCHKO, Bernd. Praxishandbuch Urheberrecht für Bibliotheken und Informationseinrichtungen. [Praktická příručka autorských práv pro knihovny a informační střediska.] Berlin; Boston: De Gruyter Saur, 2015. xi, 273 stran: ilustrace. Reference.

ISBN 978-3-11-034669-5 Xd 40.323

STEJSKALOVÁ, Eva. Novinové zpravodajství a noviny v Čechách od 17. století do roku 1740. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum; Národní muzeum, 2015. 346 stran, 16 nečíslovaných stran obrazových příloh: faksimile.

ISBN 978-80-246-2613-0 (Karolinum)

ISBN 978-80-7036-431-4 (Národní muzeum)

Xb 40.272

Studie o rukopisech. XLV, 2015. Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR: Komise pro soupis a studium rukopisů, 2015. 349 stran: ilustrace.

ISBN 978-80-8778245-3 Xaa 40.278

VELETRHY PAMÁTKY – MUZEA – ŘEMESLA 2016

aneb

Dejme minulosti budoucnost

Pod tímto mottem se **v pátek a v sobotu 4.–5. listopadu 2016 uskuteční na pražském Výstavišti v Holešovicích, v Průmyslovém paláci, jubilejní 5. ročník mezioborových veletrhů PAMÁTKY – MUZEA – ŘEMESLA 2016: obnovy, financování a využití.**

Veletrhy nezasahují pouze do oblasti památkové péče, záchrany a konverze historického dědictví a do sféry projektování a stavitelství, ale také restaurátorství a uměleckého řemesla, muzejnictví, představí se tu nové materiály a technologie, zajímavé projekty, chybět nebudou interaktivní ukázky, workshopy...

Expozice nabídnou i možnosti cestování po památkových objektech a výstavy navazující na konference a semináře s tématy *Památky v době Lucemburské, Industriální památky, Cechy a tradiční řemesla, Studentské architektonické návrhy na obnovu památek, Církevní památky* a další.

Představí se více než 120 vystavovatelů, v jejichž stáncích nebudou chybět ani praktické ukázky a poradenství. Ve dvou přednáškových sálech je navíc připraven opravdu pozoruhodný, návštěvníkům volně přístupný program konferencí, přednášek, diskusí a prezentací.

Více aktualit na www.incheba.cz/pamatky.

PAMÁTKY | MUZEA | ŘEMESLA 2016
4.-5. 11. 2016 Výstaviště Praha - Holešovice

Po předložení tohoto kuponu na pokladně získáte **BEZPLATNOU JEDNORÁZOVOU VSTUPENKU** na PAMÁTKY-MUZEA-ŘEMESLA 2016.

Firma: _____

Jméno, příjmení: _____

Město, PSČ: _____

Mob. / Tel.: _____

E-mail: _____

Web: _____

Souhlasím se zařazením do adresní banky odborných návštěvníků veletrhů PAMÁTKY-MUZEA-ŘEMESLA. V souladu s §7 zákona 480/2004 Sb. poskytuji souhlas s využitím uvedených údajů pro účely rozšíření obchodních sdělení elektronickou poštou společností INCHEBA EXPO PRAHA spol. s r.o.

T: 220 103 304, E: pamatky@incheba.cz, www.incheba.cz/pamatky

PAMÁTKY

MUZEA

ŘEMESLA

MEZIOBOROVÉ VELETRHY OBNOVY,
FINANCOVÁNÍ A VYUŽITÍ

4.– 5. 11. 2016

Výstaviště Praha – Holešovice

www.incheba.cz/pamatky

HISTORICKÁ SÍDLA
PAMÁTKOVÉ A CÍRKEVNÍ
OBJEKTY
LIDOVÁ ARCHITEKTURA
RESTAUROVÁNÍ
INTERAKTIVNÍ UKÁZKY
ŘEMESEL
SEMINÁŘE • WORKSHOPY

INCEBA
EXPO PRAHA